

16+

Літні

Літаратура і мастацтва

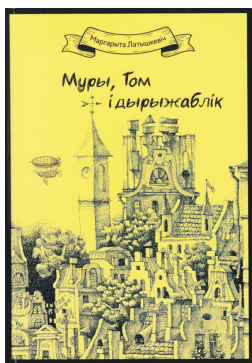
Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 40 (5197) 7 кастрычніка 2022 г.

ISSN 0024-4686

Акунуцца
ў народную
стыхію
стар. 5

Пажар
пасярод
ідыліі
стар. 7

Паэтычныя
парады
з Усходу
стар. 11

Новая «Жызэль»!

Фота Міхаіла Несцерава.

Сцэна з балета «Жызэль».

28 верасня ў Вялікім тэатры Беларусі адбылася прэм'ера новай рэдакцыі балета «Жызэль». Адзін з самых добра захаваных спектакляў, хіт сусветнага балета. Ігар Колб у першай пастаноўцы на мінскай сцэне прадэманстраваў глядачам шэдэўр вядомай балетнай класікі са сваім бачаннем.

Не мінула і года з моманту знікнення балета з тэатральных афіш, а зорка Марыінскага тэатра і новы балетмайстар Вялікага тэатра Беларусі падрыхтаваў шостую рэдакцыю вядомага спектакля.

Юбілейны сезон распачаўся, і балет Ігара Колба напоўніў праграму тэатра звышнатуральным і містычным. «Жызэль» мае доўгую гісторыю на беларускай сцэне. Упершыню класіка эпохі рамантызму паўстала перад глядачамі Беларусі ў 1953-м. Балетмайстар Канстанцін Мулер і Таццяна Каламіцава (адзіная жанчына — дырыжор у БССР) падрыхтавалі першую версію «Жызэлі». У 1966 годзе дырыжор І. Абраміс і балетмайстар Н. Фёдарова прадставілі другую. Трэці раз «Жызэль» на сцэне Вялікага тэатра паставілі ў 1976 годзе балетмайстар Д. Арыпава і дырыжор Я. Вашчак. Дырыжор Л. Лях і балетмайстар І. Калпакова сваім бачаннем гэтага балета падзяліліся ў 1987 годзе. Пятая версія са змененай назвай «Жызэль, альбо Вілісы» з'явілася ў 2012 годзе і заставалася ў праграме тэатра амаль дзесяцігоддзе. Пастаноўшчыкамі яе выступілі дырыжор М. Калядка і балетмайстар М. Далгушын.

Працяг на стар. 13 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванні. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка павіншаваў педагогаў з Днём настаўніка. «Напрацягу шматвяковай гісторыі беларускага народа настаўніцтва з’яўляецца адной з самых высакародных і стваральных прафесій нашай дзяржавы. Духовны пачатак, асвета, шанаванне вучоных людзей былі пакладзены нашымі продкамі ў аснову айчыннай адукацыі і выхавання, сталі сапраўдным здабыткам краіны. Заховаючы пераемнасць і адданасць сваёй справе, любячы да дзяцей і вернасць роднай зямлі, вы ствараеце будучыню Беларусі, якая складаецца з дасягненняў вашых выхаванцаў. Перакананы, што разам з вамі мы прымножым усё найлепшае ў нацыянальнай сістэме адукацыі, а горае званне настаўнік, падмацаванае вашымі талентамі, педагогічнай мудрасцю і прафесійным вопытам, будзе заўсёды карыстацца найвышэйшым аўтарытэтам, глыбокай павагай і велізарнай любоўю мільёнаў беларускіх дзяцей і іх бацькоў», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы пажадаў работнікам сферы адукацыі і іх бліжэйшым людзям здароўя, шчасця і дабрабыту.

Указ. Прэзідэнт Беларусі падпісаў Указ нумар 351 «Аб развіцці аграэка турызму». Дакумент накіраваны на ўдасканаленне рэгулявання дзейнасці ў сферы аграэка турызму, павышэнне якасці паслуг, выключэнне магчымасці весці гасцінічны або рэстаранны бізнес пад выглядам аграэка дзян, абарону праваў грамадзян, якія пражываюць па суседстве з імі. Указам удакладнены патрабаванні да аб’ектаў аграэка турызму. Акрамя іншага, пералік паслуг дапоўнены правядзеннем майстар-класаў, накіраваных на азнаямленне наведвальнікаў з рамёствамі і нацыянальнымі традыцыямі рэгіёна.

Супрацоўніцтва. 3 і 4 кастрычніка ў горадзе Чалпон-Ата Кыргызскай Рэспублікі праходзіла пасяджэнне Міждзяржаўнага савета па супрацоўніцтве ў сферы перыядычнага друку, кнігавыдання, кнігараспаўсюджвання і паліграфіі, падчас якога абмяркоўваліся дасягненні галіны кожнай з краін-удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў. У мерапрыемстве ў рэжыме онлайн прыняў удзел намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі. Ён прапанаваў прадстаўнікам Міждзяржаўнага савета з іншых краін — удзельніц варыянтаў ўзаемага супрацоўніцтва з падведмаснымі арганізацыямі Мініфарма — ААТ «Белкніга» і РУП «Белсаюздрук». Таксама ад Ігара Бузоўскага паступіла прапанова, якую падтрымалі ўсе ўдзельнікі пасяджэння, — правесці ў Расійскай Федэрацыі пры падтрымцы зацікаўленых выстаўку-прадэманстрацыю дзіцячай літаратуры.

Ініцыятыва. У Саюзнай дзяржаве плануецца стварыць Саюз творчых аб’яднанняў. Аб гэтым у праекце «У тэме» на YouTube-канале БелТА расказаў савецкі і расійскі акцёр і кінарэжысёр, дэпутат Дзяржаўнай думы, член фракцыі «Справядлівая Расія — за праўду» Мікалай Бурляеў. «Я прапанаваў стварыць Саюз творчых аб’яднанняў Саюзнай дзяржавы. Перагаварыў з усімі старшынямі творчых саюзаў і Беларусі, і Расіі. Усе прынялі рашэнне ўступіць у гэтую адзіную арганізацыю. Але мала таго, што мы створым такую арганізацыю — мы таксама прыем кодэкс гонару дзяча культуры Саюзнай дзяржавы, што вельмі неабходна. Многія мае аблудныя калегі страцілі пачуццё сораму», — сказаў Мікалай Бурляеў. Дэпутат Дзярждумы дадаў, што распрацаваў саюзны кодэкс гонару, які цяпер абмяркоўваецца і, на яго думку, будзе прыняты.

Фестываль. У Мінску з 3 да 7 кастрычніка праходзіць VII Фестываль дакументальнага кіно краін СНД «Еўразія.DOC». Пляцоўкамі для яго правядзення сталі Нацыянальны прэс-цэнтр, кінатэатр «Беларусь» і Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. На фестываль паступіла больш за 270 заявак з 12 краін. Паказаны 32 дакументальныя фільмы. Таксама прайшлі бясплатныя кінапаказы, сустрэчы з аўтарамі, крутлыя сталы, майстар-класы і розныя спецыяльныя мерапрыемствы для глядачоў, удзельніцаў і гасцей фестывалю.

Рэгіён. Выстаўка акварэльных работ і дэкаратыўна-прыкладной творчасці «Птушкі нашага краю» адкрылася 4 кастрычніка ў Гомелі ў Музеі аўтаграфу Цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А. І. Герцэна. Экспазіцыя прымеркавана да Дня пажыхлых людзей і знаёміць з творчасцю ўдзельніц калектываў «Нагхненне» і «Рукадзельніца» цэнтра сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва Цэнтральнага раёна Гомеля. Мастакі і рукадзельніцы ў сваіх работах не толькі стварылі вобразы прадстаўнікоў свету птушак у іх натуральным асяроддзі, але і закранулі адну з хвалюючых тэм акрагодзі. Творчыя калектывы «Нагхненне» і «Рукадзельніца» пачалі сваю дзейнасць у 2016 годзе. У клубах займаюцца жанчыны самых розных прафесій. Выстаўка прадоўжыцца да 4 лістапада.

Агляд афіцыйных падзей ад Алеся ЦІМАФЕЕВА

актуальна

Як кнізе і чытачу знайсці адно аднаго

Якім кнігам патрэбна больш прапаганды? Ці чакаюць сучаснага пісьменніка ў кнігарнях? Чаго не хапае бацькам, якія жадаюць развіць у дзіцяці цягу да чытання папяровай кнігі? Наколькі блізкія законы кніжнага гандлю і пытанні патрыятычнага выхавання грамадства?.. Гэтыя і многія іншыя праблемы абмеркавалі ўдзельнікі рэспубліканскага семінара-нарады па пытаннях рэалізацыі выдавецкай прадуцтва, якая прайшла ў Доме прэсы. Арганізатары — Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, ААТ «Белкніга» і Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Сваімі думкамі наконт таго, як сёння павінны выглядаць кніжныя паліцы ў крамах, як не дапусціць у кнігарні прадуцтва, што не адпавядае нашай дзяржаўнай ідэалогіі, падзялілася начальнік галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы і па справах моладзі Мінскага гарвыканкама Вольга Чамаданава. Аб мерах па пашырэнні вытворчасці і рэалізацыі высокадухоўнай, патрыятычнай літаратуры раскажаў начальнік ўпраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Андрэевіч. Разнастайнасці форм і метадаў знаёмства дзяцей з кнігай патрабуе сённяшні час, заўважыла дырэктар Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк горада Мінска Таццяна Швед.

Вядомы ў краіне публіцыст, аглядальнік Выдавецкага дома «Беларусь сёння» Андрэй Мукавозчык выказаўся

пра месца і ролю творчай інтэлігенцыі ў будаўніцтве грамадства і дзяржавы, пра тых пралікі, якія ўласцівы і пісьменнікам, і ўсім, хто нясе адказнасць за культурнае асветніцтва ў краіне.

Падводзячы вынікі семінара-нарады, генеральны дырэктар ААТ «Белкніга» Уладзімір Матусевіч падкрэсліў значнасць сумеснай работы па папулярызацыі айчыннай кнігі, адзначыў, што поспех у гэтым напрамку сёння, як ніколі, магчымы пры актыўнай падтрымцы кнігагандлёвай дзейнасці творчымі людзьмі — пісьменнікамі, публіцыстамі, журналістамі.

Сяргей ШЫЧКО

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Беларускае слова ў Душанбэ

Беларусь і Таджыкістан маюць даўнія сяброўскія сувязі. Прычым як у сферы эканомікі, так і ў справе пазнання нацыянальных культур.

У найбліжэйшы час адбудзецца афіцыйны візіт Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі ў Таджыкістан. Восенню мінулага года Кіраўнік дзяржавы здзейсніў рабочы візіт у Душанбэ. Чарговая сустрэча ў сонечнай і гасціннай таджыкскай сталіцы надасць дадатковы імпульс шматпланаваму стратэгічнаму супрацоўніцтву.

Паводле інфармацыі Пасольства Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Таджыкістан, падчас дыпламатычнага візіту ў Душанбэ адкрыецца Цэнтр беларускай мовы і інвацыійна-пісьменнікаў Беларусі ў цэнтры перададзена бібліятэчка літаратуры, якую склалі творы сучасных беларускіх аўтараў з іх аўтаграфамі.

Кнігі Міколы Маляўкі, Віктара Кажуры, Уладзіміра Гаўрыловіча, Змітрака Марозава, Кацярыны Хадасевіч-Лісавой, іншых пісьменнікаў сведчаць аб нашых нацыянальных традыцыях, унікальнасці прыроды, характары

беларусаў, дазваляюць зразумець тэндэнцыі развіцця сучаснай дзіцячай літаратуры. Слоўнікі эпінгэтаў пад рэдакцыяй Міхася Пазнякова дэманструюць характастывы беларускай мовы.

Асабісты падарунак атрымае і старшыня Саюза пісьменнікаў Таджыкістана, народны паэт краіны Нізюм Касім — кнігі ад старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алеся Карлюкевіча. Літаратары звязваюць цеснае пабрацімства, якое дазваляе пашыраць у нашых краінах творчы статус: рабіць узаемныя пераклады, выдаваць кнігі.

Марыя ЛПЕНЬ

конкурс

Прафсаюз адзначыў творцаў

Беларускі прафесійны Саюз работнікаў культуры, інфармацыі, спорту і турызму падвёў вынікі штогадовага конкурсу, які праводзіцца ў намінацыях «Народная творчасць», «Тэатральнае, экраннае, дыяграфічнае мастацтва», «Аматарская народная творчасць», «Музейная справа», «Бібліятэчная справа», «Музычнае мастацтва».

Перад журы, узначальвае якое рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Міхаіл Барзна, стаяла задача вызначыць сярод канкурсантаў найлепшых прадстаўнікоў розных напрамкаў культурнай сферы Беларусі.

— Для нас вельмі важна выявіць найбольш яркія таленты нашай краіны, — заўважыла старшыня Беларускага прафсаюза работнікаў культуры, інфармацыі, спорту і турызму Таццяна Філімонава. — Прэмія прафсаюза — гэта ацэнка прафесіяналізму і адданасці сваёй справе людзей, якія нясуць у грамадства высокую духоўнасць.

Члены журы з вялікай цікавасцю пазнаёміліся з творчым дасье кожнага намінанта. Асабліва ўвага — Народнаму тэатру з Краснаполля, гісторыя якога пачалася ў 1918 годзе. З 1962 года ён носіць званне «народнага». «Культурнай з’явай» назвалі дзейнасць найстарэйшай тэатральнай трупы краіны народны артыст Беларусі Аляксандр Яфрэмаў і мэтр беларускага тэатра драматург Аляксей Дударкаў.

Варта сказаць і яшчэ аб адной намінацыі. Яна прадугледжвае творчае саборніцтва паміж літаратарамі, журналістамі, крытыкамі. На жаль, ні летась, ні сёлета не было прадстаўлена ніводнага твора з пісьменніцкага саюза. Хаця на самрэч у нашых літаратараў ёсць шмат кніг, вартых высокай адзнакі. Журы прысудзіла прэмію ў гэтай намінацыі адзінаму канкурсанту — вельмі актыўнаму журналісту з газеты «Гомельскія вядомасці» Дзмітрыю Чарняўскаму.

Члены журы падтрымалі прапанову Таццяны Філімонавай аб правядзенні дадзенага конкурсу раз на два гады з мэтай большай канкурэнцыі з боку ўдзельнікаў і павелічэння фінансавай важкасці самой прэміі. У гэтым годзе індывідуальны пераможца атрымаў на 2 тысячы рублёў, калектывы — па тры тысячы рублёў. Наступным разам гэтыя сумы павялічацца ўдвая.

Марыя ЛПЕНЬ

праекты

Зорка на два сузор’і

Над гэтай кнігай працавалі многія. У першую чаргу аўтар — вядомая маскоўская пісьменніца і грамадскі дзеяч Святлана Савіцкая, творы якой друкаваліся ў многіх краінах свету. У Беларусі яе кніга «Адна на два сузор’і зорка» ўпершыню пабачыла свет у 2021 годзе ў выдавецтве «Харвест» у серыі «Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі». У арганізацыі выдання гэтай кнігі вялікая роля належыць ганароваму старшыні СПБ Мікалаю Чаргінцу і члену СПБ, публіцысту, галоўнаму рэдактару часопіса «Метамарфозы» Наталлі Слядневай.

«Адна на два сузор’і зорка» — першае кніжнае выданне С. Савіцкай на беларускай мове. Пераклад з рускай мовы ажыццявілі літаратары Беларусі: Міхась Сліва (пераклаў большасць твораў), Марыя Лябедзька, Тамара Бярэзіна, Яна Явіч, Ганна Атрошчанка, Галіна Рагавая, Анатоль Мазгоў, Надзея Акушка і Наталля Сляднева, якая і арганізавала працу перакладчыцкага калектыву. А вось мастацкае афармленне кнігі зрабіла сама аўтар — Святлана Савіцкая.

Апавяданні, якія склалі зборнік, уяўляюць сабой рэалістычныя жыццёвыя сюжэты. З высокім літаратурным майстэрствам раскрываецца лёс падлеткаў, якія ўступаюць у адказнае дарослае жыццё, а там, як вядома, з аднаго боку, шмат спакус, а з другога — сумленне і гонар, выпрацаваны маральнымі традыцыямі народа. Пераадоўваючы цяжасці і набываючы вопыт, юнакі і дзяўчаты робяць першыя крокі ў дарослым жыцці. Хтосьці з іх марыць стварыць мультыплікацыю, нехта вучыць мову дэльфінаў, некаторыя ствараюць свае сайты, многія прысвячаюць час каханаму чалавеку, служэнню людзям і Радзіме. У канчатковым выніку кожны юнак і дзяўчына перамагае на шляху да свайго месца ў грамадстве.

Таццяна МАКАРАНКА

імпрэзы

Прыязджайце да нас...

На мінулым тыдні, 29 верасня, у канцэртнай зале мінскага Дома літаратараў адбыўся творчы вечар паэта-песенніка, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Івана Юркіна. У гэты дзень са сцэны Дома літаратараў гучалі вершы Івана Захаравіча ў аўтарскім выкананні самога віноўніка ўрачыстасці, а таксама яго калег па пісьменніцкім цэху. Удзел у імпрэзе, прысвечанай Дню настаўніка, узялі і зоркі беларускай эстрады. Для педагогаў, якія наведлі свята, артысты выканалі найбольш вядомыя песні на словы Івана Юркіна з уласнага рэпертуару.

Іван Юркін — аўтар многіх песень, добра знаёмых беларускаму слухачу. Маюцца ў яго партфоліа сумесныя праекты і з народнымі артыстамі Аляксандрам Саладухам, Анатолям Ярмаленкам... Своеасаблівае візітка ансамбля «Сябры» — песня «Прыязджайце да нас у Беларусь» — таксама належыць пяру Івана Захаравіча. Уласна, наведвальнікі канцэрта мелі магчымасць убачыць выступленні Аляксандра Саладухі (не абышлося і без «Здравствуй, чужая милая»), юных артыстаў эстраднай студыі «Аванці», якія прадставілі вакальна-танцавальны нумар «Хор жабак», Ігара Пашэчкі, Анатоля Ярмаленкі.

не абмініце

Сезон адкрыты!

Мінскі гарадскі тэатр паэзіі сталічнага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, заснаваны на базе Цэнтральнай бібліятэкі імя Янкі Купалы, адкрыў новы тэатральны сезон. Спектакль «Ты — матуля мая, Беларусь» быў пастаўлены паводле вершаў класікаў і вядомых сучасных беларускіх паэтаў. У ім таксама прагучалі песні, напісаныя як на класічных творы нацыянальнай і рускай паэзіі, так і на словы вядомых сучасных аўтараў.

дарэчы

Шчырае жаданне дапамагаць

Вёска — асяродак традыцый і звычаяў беларускага народа. Аднак дастаткова часта маланаселеныя вёскі з'яўляюцца адрэзанымі ад культурнага жыцця. Пачэсны ўзрост перашкаджае жыхарам наведваць клубы, бібліятэкі ў больш буйных вёсках і гарадах. Выращэнне гэтай праблемы — аўтаклуб.

Супрацоўнікі сферы культуры самі прыязджаюць у вёскі, ладзяць мерапрыемствы, акцыі, традыцыйныя свята. Гэта дапамагае большай сацыялізацыі вясковага насельніцтва, далучэнню людзей сталага веку да культуры. У Цэнтры культуры і народнай творчасці горада Астраўца адкрыты новы аддзел нестацыянарнага абслугоўвання «Ваколіца». За шэсць месяцаў дзейнасці аўтаклуба для жыхароў вёсак раёна былі арганізаваны розныя мерапрыемствы: тэматычныя праграмы, віншавальныя акцыі, духоўна-патрыятычныя канцэрты, тэатралізацыі, гульні і спартыўныя праграмы. Штодня рупныя спецыялісты маладога, але творчага аддзела шукаюць новыя формы супрацоўніцтва з насельніцтвам.

Таццяна Ярмалова, загадчыца аддзела, зазначае: «Мы толькі пачынаем рабіць першыя крокі, шукаем новыя кантакты для супрацоўніцтва з мясцовым насельніцтвам. Аднак дакладна кіруемся галоўнай мэтай — клопам аб людзях сталага веку і аб тых, хто не мае магчымасці па пэўных прычынах наведваць культурныя мерапрыемствы ў горадзе. За гэты час з'явіліся ў нас і добрыя сябры. Народны хор ветэранаў пад кіраўніцтвам Васіля Карпеца ніколі не адмаўляе нам у дапамозе».

Аўтаклубу неабходна вырашаць шэраг не заўсёды простых задач, аднак галоўнае — шчырае жаданне дапамагаць людзям.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ

Апошні паставіў сімвалічную кропку ў мерапрыемстве, выканаўшы са сцэны адразу некалькі шлягераў на вершы Івана Юркіна. Дапамагалі яму вядучы вечара кампазітар

Фота Кастуся Дробава.

і спявак Алег Елісеенкаў і пісьменніца, першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах, з вуснаў якой прагучалі цёплыя віншаванні ў адрас Івана Юркіна.

Каміла НАВІНКІНА

Перад спектаклем з уступным словам выступілі дырэктар Цэнтралізаванай сістэмы дзяржаўных публічных бібліятэк г. Мінска Алена Магвеева і старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ, дырэктар Тэатра паэзіі Міхась Пазнякоў. Сімвалічная талерка, прывезеная з Добруша, — сталіцы Дня беларускага пісьменства — 2022, якую штогод не разбіваюць на поспех у новым сезоне, папоўніла музейную экспазіцыю Тэатра паэзіі.

У спектаклі прагучалі вершы ў аўтарскім выкананні Навума Гальпяровіча, Уладзіміра Мазго, Міхася Пазнякова, Аліны Легаставай, Тамары Кавальчук, Ганны Красоўскай. Зала, якая была перапоўнена глядачамі, горача апладзіравала і вядомаму спеваку Аляксандру Валодчанку, і артысты эстрады, тэатра і кіно, мастацкаму кіраўніку Тэатра паэзіі Вользе Багушыньскай, і паэту і барду Сяргею Бычкоўскаму, і юнаму артысту Тэатра паэзіі Роберту Багушыньскаму. Пасля выдатнага спектакля глядачы змаглі паразмаўляць з яго ўдзельнікамі, абмяняцца з імі думкамі, сфатаграфавачка. Яркая дзея дапаўнялася вялікай кніжнай выстаўкай, падрыхтаванай супрацоўнікамі бібліятэкі. На насценным экране дэманстраваліся партрэты класікаў і сучасных паэтаў, краявіды роднай Беларусі.

Павел КУЗЬМІЧ
Фота Васіля КУЛІКОВА

Незабыўныя падзеі

Першае пасяджэнне студыі юных літаратараў «Малінаўскія галасы» прайшло ў нетрадыцыйным фармаце. Замест творчых практыкаванняў і работы над тэкстамі ўдзельнікаў чакала выступленне на канале «Культура» Беларускага радыё. Творчы дэсант у складзе Улада Вязовіча, Вікторыі і Фёдара Бродкаў, а таксама кіраўніка студыі, пісьменніцы Іны Фраловай, прыняў запрашэнне да ўдзелу ў аўтарскай праграме вядомай журналісткі Наталлі Сіроткі «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». З хваляваннем, бо для юных літаратараў гэта было іх першае публічнае выступленне, запрошаныя госці адказвалі на пытанні вядучай, дзяліліся ўражаннямі і ведамі. Пасля эфіру Наталля Сіротка правяла цікавую экскурсію. Юныя госці на свае вочы ўбачылі, як ствараюцца старонкі будучага аўдыяспектакля, а таксама апынуліся ў святыя святых Беларускага радыё — музычнай студыі.

Узрушаных, усхваляваных удзельнікаў чакала яшчэ адна падзея — сустрэча з рэдакцыйнай газетай «ЛіМ» і супрацоўнікамі Выдавецкага дома «Звязда». Акрамя ўражанняў, маленькія аматары прыгожага слова атрымалі памятныя падарункі — нумары выданняў з аўтографам, закладкі.

Ганна СТАРАДУБ

«ЛіМ»-люстэрка

Беларуская дэлегацыя возьме ўдзел у XXVII Міжнароднай жаночай канферэнцыі «Усход і Запад сустракаюцца ў Санкт-Пецярбургу», паведамляе карэспандэнт БелТА. Канферэнцыя мае адбыцца 26—29 кастрычніка ў горадзе на Няве. Як паведаміла кіраўнік Прадстаўніцтва Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы ў Мінску, член прэзідыума Беларускага саюза жанчын Марыяна Шчоткіна, у межах канферэнцыі пройдзе расійска-беларускі маладзёжны форум «Агульная справа новага пакалення». На сустрэчы з дзяўчатамі, прадстаўніцамі маладзёжнага крыла БСЖ, Марыяна Шчоткіна абмеркавала праекты і ініцыятывы, якія будуць прадстаўлены на форуме. «Неабходна, каб моладзь Беларусі і Расіі падтрымала жаночыя ініцыятывы. Мэта сустрэч, якія маюць адбыцца, — наладзіць яшчэ больш шчыльныя кантакты з расійскімі калегамі. Мы сумесна працуем па многіх кірунках, у тым ліку па жаночым прадпрыемальніцтве, адкрыцці гандлёвых дамоў, прасоўванню сумесных ідэй па іншых кірунках», — адзначыла кіраўнік Прадстаўніцтва Пастаўнага Саюзнай дзяржавы ў Мінску. Яна звярнула ўвагу на тое, што атмасфера жаночай канферэнцыі традыцыйна з'яўляецца канструктыўнай і добрабычлівай, скіраванай на абмеркаванне пытанняў, істотных для абодвух бакоў.

У рамках супрацоўніцтва архіўных службаў Беларусі і Расіі ў Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі ў Маскве ў бліжэйшы час пройдзе кінапаказ стужак з фондаў Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотафондакументаў. Аб гэтым журналістам БелТА падчас прэс-канферэнцыі паведаміў дырэктар архіўнай установы Андрэй Ганчар. Паводле яго слоў, Расія — найважнейшы партнёр БДАКФД, колькасць зваротаў з Расіі саступае толькі колькасці зваротаў грамадзян самой Беларусі. «Наша супрацоўніцтва выўляецца ў самых розных формах: падбор фотадакументаў, прадстаўленне кінахронікі для разнастайных праектаў, перш за ўсё дакументальных», — зазначыў Андрэй Ганчар. Перш за ўсё расіяне у калекцыі архіва цікавяць матэрыялы ваеннага і даваеннага перыядаў. Дырэктар нагадвае: «Цеснае супрацоўніцтва наладжана ў нас і з расійскім гістарычным часопісам «Радзіма», куды рэгулярна дасылаюцца тэматычныя фотападборкі».

Музыканты, паэты, перформеры з чатырох краін прыедуць у Віцебск на 36-ы адкрыты фестываль-конкурс «Віцебскі лістапад», паведамляе БелТА. Аснову конкурснай часткі фестывалю складзе творчы турнір, у якім возьмуць удзел спевакі і паэты. Упершыню фіналы ў намінацыях «Паэзія. Свабодная тэматыка» і «Паэзія. Песенны тэкст» адбудуцца ў фармаце майстар-класаў, даводзяць арганізатары. Акрамя таго, у гэтым годзе быў зніжаны ўзроставы ценз у намінацыях па візуальных мастацтвах. Цяпер за права звацца пераможцам змогуць паспрачацца і дзеці ад 6 гадоў. Выстаўка твораў непаўналетніх канкурсантаў будзе адкрыта для гасцей свята ва ўсе дні яго правядзення. Сёлета да ўдзелу ў фестывалі было пададзена 330 заявак. З іх арганізатарамі мерапрыемства было адабрана каля 200. «Шырока будзе прадстаўлена Расія, у прыватнасці на фестываль прыедуць пісьменнікі і музыканты з Масквы, Санкт-Пецярбурга, Электрсталі», — заяўляюць арганізатары.

Свята-Елісавецкі манастыр у Мінску 8 кастрычніка прыме VI Пакроўскі фестываль «Радасць», паведамілі ў прэс-службе манастырскага комплексу. Фестываль будзе працягвацца 9 дзён і абяцае насычаную праграму, поўную нечаканых паваротаў і сюрпрызаў. Мерыпрыемствы пройдуць на базе новага духоўна-асветніцкага цэнтра «Каўчэг». Лозунг сёлетняй «Радасці» гучыць так: «Сям'я. Адзінства. Вернасць». «Запланаваны сустрэчы са святарамі, насельніцамі манастыра, урачамі, псіхалагамі, музыкантамі і іншымі творчымі людзьмі. На палях фестывалю разгорнецца выстаўка старадаўніх ікон, можна будзе ўбачыць архіўныя фільмы і фота, паслухаць жывую музыку, узяць удзел у майстар-класах, інтэрактыўных праграмах. Спецыяльна да пачатку фестывалю з Кастрамы была прывезена копія цудадзейнай іконы Божай Маці Феадорскай, — адзначыла прэс-сакратар Вольга Камісарова.

Цікавінкі ад Камілы НАВІНКІНАЙ

Наша геранія — шматгранная асоба. Яна піша кнігі, музыку, здымае кліпы, выконвае свае песні на сцэне. Аўтар цыкла песень «Унутры вялізнага горада», выканальніца, лаўрэат прэміі «Залаты Купідон», член Саюза пісьменнікаў Беларусі, аўтар кнігі паэзіі «Не я...», «Я слышу музыку во мне», зборніка казак для дзяцей «Байкі ды казкі бабкі Параскі», кіраўніца літаратурнага аб'яднання «Купалінка», рэжысёр і сцэнарыст. Таленавітая госця параўноўвае сябе з Мюнхгаўзенам, які выцягвае сябе з балота: у яе жыцці не ўсё было бязвоблачна. Аднак яна шчаслівая і ўпэўнена, што кожнаму ад нараджэння дадзены здольнасці, раскрыўшы якія можна знайсці свой лёс і прызначэнне. Прыхільнікі музычнай творчасці ведаюць яе пад сцэнічным псеўданімам Кіра Трыш. А для чытача яна выступае пад сапраўдным іменем — Таццяна Атрошанка. Наша гутарка — з таленавітай і прыгожай творцай аб працы настаўніцай, натхненні і яе кніжных героях.

Таццяна Атрошанка:

«Мне заўсёды дапамагала вера ў сябе»

— Таццяна, а што ў вашым творчым лёсе было першым — музыка ці вершы?

— Колькі сябе памятаю, я заўсёды нешта напявала. Прыслухоўвалася да таго, што гучала вакол, але нашат цікавей было прыслухацца да сябе і пачуць музыку, якая гучала недзе ўва мне. Мелодыя заўсёды прыходзіла сама, толькі заставаўся яе запомніць, — гэта дадзенасць, з якой я жыў.

— Вы нарадзіліся ў пасёлку Вялікі Мох Буда-Кашалёўскага раёна. Як гэта паўплывала на вас як на будучую паэтку, спявачку, кампазітарку?

— Так, я нарадзілася нават не ў вёсцы, а ў, як заўсёды называлі, пасёлку. І ў нас з ім — агульная гісторыя. Адным з заснавальнікаў гэтага маленькага населенага пункта з'яўляецца мой дзядуля, які ўслед за першым пасяленцам пабудавалі тут свой дом. Чатыры гады таму наш пасёлак святкаваў стагоддзе. Мяне запрасілі выступіць перад аднавяскоўцамі ужо ў ролі пісьменніцы і артысткі. Было нязвычайна стаяць перад людзьмі, якія бачылі мае першыя крокі. Якія, нягледзячы на тое, што я даўно стала дарослай, па-ранейшаму называлі мяне Танюшай...

— Мая мама — бухгалтар, бацька працаваў намеснікам загадчыка раённага аддзела народнай адукацыі. Таму дома збіраліся інтэлектуальныя кампаніі, якія вялі цікавыя размовы. «Дети учатся тому, что видят у себя в доме» — справядліва прымаяўка. Вось і я моўкі іх слухала, назірала, разам з імі вучылася разважаць. А сталыя людзі маглі расказаць дапытлівай дзяўчынцы шмат цікавага.

— Да таго ж у нас заўсёды было шмат кніг. Мама ўваходзіла ў суполку кнігалюбаў, замаўляла новыя выданні. Я чытала бесперапынна і дзякуючы гэтаму ведала, што акрамя прыгожага дома нумар семдзесят чатыры пад вялікімі ліпамі ў пасёлку Вялікі Мох ёсць цэлы свет, які насяляюць людзі розных культур, веравызнанняў і звычаяў. Бацькі займаліся маім развіццём, ладзілі паездкі па роднай краіне і за мяжу, але мой маленькі пасёлак Вялікі Мох для мяне — гэта нібыта Маленькая планета для Маленькага прынца Экзоперы. Розніцы няма, у якім месцы пад сонцам нарадзіўся, галоўнае — што ў тваёй душы закладзена і як з задаткамі дзіцяці працуюць бацькі. Мае бацькі былі ўважлівымі да мяне, і я ім за гэта вельмі ўдзячна.

— Ці ёсць пэўны час, калі да вас прыходзіць натхненне?

— Вершы прыходзяць самі. Спецыяльна не сядою за стол іх пісаць. Песні і вершы ўзнікаюць і ноччу, і ўдзень. Калі прыходзіць муза, сядою і з удзячнасцю хуценька ўсё запісваю, бо радкі забываюцца імгненна.

— А што прымусіла пакінуць педагогічную дзейнасць і з галавой паглыбіцца ў творчасць?

— Мне, як творчаму чалавеку, душна было сярод нарматыўных, упарадкаваных рэчаў. Хацелася больш свабоды. Адчувала, што зараз — час пісаць: казкі, песні, апавяданні ўжо прасіліся на паперу. Творчы ручай стаў ператварацца ў раку, але катастрофічна не хапала часу. І тады я пакінула сабе толькі творчасць, зрабіўшы яе прафесіяй.

— Але настаўнік ува мне нікуды не знік. Уменне нечаму навучыць перайшло ў іншыя віды дзейнасці. Нарадзіўся цыкл дзіцячых песень «Солнышко — подсолнушек», дарэчы, яшчэ пакуль нявыдадзены. Многія песенькі з гэтага цыкла выконваліся на дзіцячым «Еўрабачанні», гучалі ў яго фінале неаднаразова. Шмат твораў разышлася па дзіцячых студыях: «Мікс» пад кіраўніцтвам Ірыны Раманоўскай, «Спяваем разам» пад кіраўніцтвам Алены Атрашківай, Нацыянальны цэнтр музычнага мастацтва імя У. Г. Мулявіна пад кіраўніцтвам Святланы Стацэнкі і іншых.

— Педагогічная жылка ўва мне жыве заўсёды. Яскравы прыклад — нядаўна выддазеная кніга «Байкі ды казкі бабкі Параскі». І якраз у байках і казках я выкарыстоўваю ненавязлівае павучанне без асаблівага пафасу

і маралізатарства. І самае дзіўнае, што чытачы, знаёмыя з творами, убачылі ўсё тое, што я старанна хавала ад іх у галаваломках сюжэтаў і за стракатасцю характараў персанажаў. Разгадалі мае загадкі, а тое, што хацелі б разгледзець бліжэй, папрасілі паказаць на літаратурным квэсце, запрасіўшы ў БДПУ імя М. Танка. Сустрэча з будучымі настаўнікамі стала незабыўнай.

— Вы прымаеце актыўны ўдзел у традыцыйным Нацыянальным фестывалі беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне. Раскажыце, ці складана быць і паэтэсай, і кампазітарам, і вядучай гэтага мерапрыемства шмат гадоў запар?

— Гэта вельмі лёгка, прынамсі, для мяне, бо, калі чалавек заняты любімай справай, у яго ўсё атрымліваецца нязмушана. Адначасова — я тая, якая спявае, вядзе, апавядае, арганізоўвае, весяліць і прымушае задумацца.

— На свяце песні і паэзіі «Маладзечна-2022» я выступала на двох пляцоўках. На галоўнай, паэтычнай, упершыню прадставіла на суд глядачоў свае новыя песні ў выкананні Народнага хору «Світанак» філіяла «Маладзечанскія электрычныя сеткі РУП «Мінскэнерга»». Гэта тое, чым цяпер заняты мае думкі. Раней я пісала творы для дзіцяці, падлеткаў і дарослых у жанры папулярнай музыкі. А цяпер вырашыла звярнуць увагу на народныя песні. Жаданне працаваць у гэтым кірунку выспявала доўга, бо патрабавала іншага разумення, іншага погляду на музыку, пэўнага духоўнага росту. Прэм'еры адбыліся — «Тупае канёк каля вады», «Да крыніцы я хадзіла». Я выступіла ў якасці як аўтара песень, так і салісткі хору. Пасля мы атрымалі запрашэнне выступіць на галоўнай сцэне Дня беларускага пісьменства, што ладзіўся сёлета ў Добрушы. Там прадставілі тры песні на мае словы і музыку — «Тупае канёк ля вады», «Стук-грук», «Заліцанні», а завяршылі сваё выступленне песняй-гімнам «Родны дом» у маім выкананні.

— Вы з'яўляецеся кіраўніцай літаратурнага аб'яднання і выпуску ў «Маладзечанскай газеце» «Купалінка». Раскажыце, калі ласка, аб гэтай старонцы вашай творчасці.

— Некалькі гадоў таму я працавала ў Палацы культуры горада Маладзечна, дзе мне даверылі кіраваць літаб'яднаннем «Агмень». У яго ўваходзіла каля дваццаці творцаў. Мы збіраліся, ладзілі творчыя вечарыны. Пасля таго як я занялася сольнай кар'ерай, стала не хапаць часу, і гэтую справу пакінула. Але неўзабаве мяне зноў запрасілі ўзначаліць літаб'яднанне, цяпер ужо пры «Маладзечанскай газеце». Я ўзялася за гэтую працу і вельмі рада, што прыходзяць новыя творцы.

— Аднойчы да мяне падшоў хлопец і прызнаўся, што піша вершы. Але яго не разумеюць родныя. Я прачытала яго творы, і, на маю думку, у іх былі некаторыя хібы, але ў цэлым з гэтым матэрыялам можна было працаваць. Неўзабаве адбыўся яго паэтычны дэбют у «Купалінцы».

— А як пра сябе заявіць пачаткоўцу-паэту?

— Трэба ўдзельнічаць у конкурсах. Таму што калі чалавек будзе празмерна сціплы, хто ж пра яго даведаецца! Варта заяўляць пра сябе, расказаць. Напісанае паказаць настаўнікам, прыходзіць у літаратурны аб'яднанні, дасылаць ці прыносяць творы ў мясцовыя газеты. Трэба паказаць прафесіяналам — а інакш ніяк.

— Як лічыце, у творчым асяродку зайздасць і канкурэнцыя — гэта з'явы неабходныя для руху наперад?

— Зайздасць — цёмнае пачуццё. А вось здаровая канкурэнцыя — гэта добра. Існуе шмат конкурсаў, батлаў, дзе людзі паказваюць сваё майстэрства.

— Калі чалавек зайздасціць, то яму ёсць над чым працаваць, у першую чаргу разглядаць гэтую праблему з пункту гледжання маральных чалавечых якасцей. Галоўнае тут, на маю думку, ператварыць разбуральную цёмную энергію зайздасці ў светлую стваральную сілу, а далей — працаваць, канечне!

— Ваш любімы жанр — байка. Чаму?

— Вельмі жывы жанр. Можна пахуліганіць, выпісваючы характар персанажа, прымяніць розныя мастацкія прыёмы для выкрыцця заганаў чалавечай душы — ад усмешкі да сатыры, гратэску. Добра прайсціся па чалавечых недахопах, не баючыся пакрыўдзіць рэальнага прататыпа, з якога пісаўся персанаж.

— Ці часта выкарыстоўваеце вобразы-прататыпы знаёмых у сваіх байках?

— Па-рознаму бывае. У кнізе «Байкі ды казкі бабкі Параскі» практычна ўсе персанажы ходзяць па горадзе Маладзечна (смяецца). Гэта рэальныя людзі, за якімі я доўга назірала. А бабка Параска — я. Мудрая казачніца чытае ўнукам казкі і ненадакучліва тлумачыць,

што такое дабрыйна, зайздасць, нянавісьць, спачуванне, як можна дапамагчы бліжняму, як жыць так, каб дабрыйна кіравала светам.

— Што для вас значаць сустрэчы з чытачамі?

— Гэта зваротная сувязь. Калі пішаш, то больш раскажаш. Наколькі правільна ты гэта робіш, аб чым апавядаеш, якою моваю, ці зразумела/незразумела, прымальна/непрымальна, добра/дрэнна — гэта ўсё паказвае сустрэча з чатачом. І ты бачыш, на што людзі рэагуюць больш жыва, актыўна. Гэта каштуе ўсіх нацэй, пакут, трывог, косых позіркаў, таму што ты ідзеш сваёй дарогай. Гэта тое, дзея чого неабходна жыць, ты разумееш, што робіш усё правільна і знаходзішся на сваім шляху.

— На ваш погляд, якое значэнне для літаратара мае прасоўванне сябе ў сацсетках?

— Вялікае. Гэтаму цяпер трэба вучыцца ўсім, таму што калі цябе няма ў інтэрнэце — цябе няма нідзе. Усе актыўна карыстаюцца сацсеткамі. Маркетыннг — вельмі моцны рэсурс. Мала нешта зрабіць — трэба гэта яшчэ і данесці. Чытач, магчыма, і хацеў бы прыйсці да аўтара, але ён проста пра яго не ведае. Яму трэба расказаць.

— Вы аўтар і выканальніца лірычных песень і вершаў пра каханне. Але немало месца ў вашай творчасці займаюць творы, якія адлюстроўваюць любоў да радзімы — песня-гімн «Родны дом», «Да крыніцы я хадзіла», «Тупае канёк каля вады», верш «Малая радзіма»... Што для вас значыць радзіма і наколькі трэба сёння надаваць увагу патрыятычнаму выхаванню?

— Радзіма — гэта бацькі, якія цябе любяць, клапаціваюцца за цябе. Радзіма — гэта калі ты саджаеш абырковае дрэва пад сваім акном. Калі без папярэджання едзеш дахаты, а там табе заўсёды рады. Калі вы сям'ёй абіраеце вяршыні і гатуеце разам варэнне. Радзіма — гэта калі тата неўпрыкмет выцірае слязу, глядзячы на цябе з першага раду глядзельнай залы. Гэта калі ты ідзеш па вуліцы, і з табой усе вітаюцца. Гэта шчодрый стол у садзе, за якім твая сям'я, сябры, родныя і суседзі. Гэта фотаздымкі са шчаслівымі ўсмешкамі. Гэта першае каханне і адчуванне сябе шчаслівай. Радзіма — гэта калі мама залівіста смяецца... Радзіма — гэта адчуванне сябе маленькай кожны раз, як адчыняеш дзверы роднай хаты. Я лічу, што калі гэта ўсё ёсць у чалавека, то штучна выходзіць патрыятызм не патрэбна, ён і так будзе жыць у душы чалавека. У мяне была вось такая Радзіма. Напэўна, таму нараджаюцца і песні, і вершы, і проза.

Гутарыла Надзея ЗУЕВА
Фота з уласнага архіва герані

Бальзам ад бяспамяцтва

Зазірнеш у мемуары некаторых з тых, хто пры савецкай уладзе займаў розныя высокія пасады, а з прыходам так званай перабудовы раптоўна перафарбаваўся, дзіву даешся: такія «бедалагі». У партыю ўступаць — прымушані. Пісаць хвалебныя оды «розуму, гонару і сумленню эпохі» загадалі. У лепшыя кватэры сілком ўсялялі. Яшчэ і апраўдваюцца: «усе» такія. Канешне ж, далёка не ўсе. Напрыклад, Іван Пташнікаў, калі яго параўнаць з гэтымі гарлахацкімі, ледзь не белай варонай быў. У партыю не ўступаў. Інтэрв'ю даў толькі адзін раз у жыцці. Не мог адмовіць мне, калі я гутарыў з чарговымі лаўрэатамі Дзяржаўнай прэміі БССР, сярод якіх быў і ён. Ніколі не падпісаў ніякіх калектыўных пісьмаў. На сходах не выступаў... У яго біяграфіі можна падшукаць і яшчэ некаторыя «не». Затое пісаў выдатныя творы. Як не ўспомніць: сёння з дня нараджэння Івана Мікалаевіча 90 гадоў.

Не толькі ружы, але і шыпы

Пачынаў творчы шлях з вершаў яшчэ вучнем Плешчаніцкай беларускай сярэдняй школы, якую скончыў у 1951 годзе. Друкаваўся ў раённай газеце «Ленінец», дасылаў творы і ў рэспубліканскія выданні — «Чырвоную змену» і «Звязду». Адзін з вершаў — «На родным полі» — нават быў змешчаны ў ёй 1 жніўня 1952 года. Былі і іншыя публікацыі. Апошні верш «Я зноў у калгасе» надрукавала 1 лістапада 1953 года «Чырвоная змена».

Развітаўшыся з пазыіям, не выступаў у друку амаль чатыры гады. Толькі самыя лепшыя сябры-студэнты ведалі, што іх таварыш перайшоў на прозу. Працаваў над апавесцю «Чачык», якая ў 1957 годзе пабачыла свет на старонках часопіса «Польмя». Гэты год Іван Мікалаевіч і лічыў пачаткам сваёй сталай літаратурнай дзейнасці. Звярнуўшыся да блізкай яму калгаснай рэчаіснасці, у вострай сатырычнай форме паказаў, наколькі неаднародным было жыццё ў тагачаснай вёсцы.

Тады літаратура толькі пачынала слабацца з путаў бесканфліктнасці, але рабіла гэта не надта ўпэўнена. Іван Пташнікаў жа галоўным героем твора зрабіў гультая, паклёпніка, п'яніцу. Некаторыя землякі пісьменніка, пазнаўшы сябе ў адмоўных персанажах, абурліся. Рэдкі выпадак: аповесць абмяркоўвалі на пасяджэнні праўлення мясцовага калгаса.

Крытыка ж ад «Чачыка» была ў захоплена. Алесь Яскевіч, на той час таксама малады літаратар, адчуў адметнасць творчай манеры Івана Пташнікава: «Нічога лішняга, нічога для красы. Аўтар адчувае пах і нутраны звон слова. У лепшых урыўках мова набрыняла, ядраная, з настоем, ад яе патыхае свежасцю, нібы ты дакрануўся да ахапка росных кветак».

Але на творчым шляху Івана Мікалаевіча неўзабаве з'явіліся і «шыпы». Часопісную публікацыю яго першага рамана «Чакай у далёкіх Грынях» ледзь не ў шыкі сустрэў рэцэнзент В. Крышталёў. Яго водрук «Пошукі ці літаратурная брада?» з'явіўся якраз у час падпісання рамана да друку ў Дзяржаўным выдавецтве БССР. Яго дырэктар Захар Магузаў адразу ж забараніў кнігу выпускаць. Балазе на пасяджэнні рэдакцыйнага савета секцыі мастацкай літаратуры выдавецтва многія выступоўцы рамана ацанілі станоўча.

Куток з маленства дарагі

Гэтыя творы, а таксама раннія апавяданні засведчылі, што талент Івана Пташнікава — моцны, здаровы ў сваёй аснове — паступова рэалізоўваўся. Адчувалася: сапраўдны мастакі поспех да яго прыйдзе, калі загаворыць ад імя свайго пакалення, якое вырасла ў вёсцы, перажыло ў маленстве вайну. Падобнае адбылося ў апавяданнях «Алені», «Алешка», «Бежанцы». Герой іх, падлетак, са слоў аўтара кнігі пра Івана Пташнікава «Чалавек на зямлі» Серафіма Андраюка, «жыве ў пэтычнай гармоніі з навакольным светам. Адкрыта, даверліва ўбірае яго ў сябе».

У звароце Івана Пташнікава пасля рамана «Чакай у далёкіх Грынях» да жанру апавядання Серафім Антонавіч убачыў

заканмернасць: «Зварот гэты меў сваю ўнутраную мастакоўскую абумоўленасць, дарэчы, як і тое, што галоўным героем большасці апавяданняў гэтага часу быў падлетак... Сам аўтар нібы зліваўся з героем; падзеі ў часе адбываліся тады, калі пісьменнік быў ва ўзросце герояў гэтых твораў».

У апавяданнях ён адначасова аддаваў і даніну памяці сваім аднагодкам, а то і сябрам, якія загінулі ў вайну. Гэтай памяццю кіраваўся і ствараючы апавесць «Лонва». Пачынаючы з яе, стаў паслядоўным мастацкім летапісам родных мясцін (нарадзіўся ў вёсцы Задроздзе колішняга Плешчаніцкага, а цяперашняга Лагойскага раёна). Нельга не пагадзіцца з Таццянай Шамякінай: «Юрка Даліна, Завішнюк, вёска Лонва і зямля, якая тлее яшчэ ў сумна-радасным 1946 годзе, — галоўныя героі аповесці».

Зямля не абы-якая, а куток найбольш дарагі пісьменніку. Замілаванне роднай прыродай, характэрнае Юрку Даліну і Завішнюку, — гэта ўлюбёнасць і самога Івана Мікалаевіча:

«Лонва — старажытная, паўночная беларуская вёска».

Завішнюку, калі ён глядзеў на яе ад лесу, доўга думалася — што значыць Лонва?

Калі ён доўга думаў, яму здавалася, што Лонва — гэта ранішня зара на ўсходзе, што гэта прастор, з яго лясамі і рэкамі, з яго пагор'ямі і балотамі; што гэта — сонца на захадзе, калі барвее ў вачэрняй летняй і асенняй цішыні ўсё неба, а далёка, як даступна вачам, — сінеча... Густая, што дым...»

Дыханне беларускасці

Погляд на малую радзіму ў Івана Пташнікава — Чорнаўскі, а калі звяртацца да вопыту сусветнай літаратуры — Фолкнераўскі. Гэта Уільям Фолкнер прызнаваўся ў адным са сваіх інтэрв'ю: «Пачынаючы з «Сарторыса» я выявіў, што мая ўласная малюпасенькая паштовая марка роднай зямлі вартая таго, каб пісаць пра яе, што майго жыцця не хопіць, каб вычарпаць гэтую тэму, і што, надаючы сапраўднаму высокі пераносны сэнс, я атрымліваю поўную свабоду развіваць магчымасці свайго таленту, якім бы ён ні быў. Гэта адкрыла мне залатую жылу нашых людзей, я стварыў ўласны космас».

Толькі, з захопленнем ставячыся да напісанага і Кузьмой Чорным, і Уільямам Фолкнерам, разумеючы, наколькі гэтая паралель Чорны — Фолкнер — Пташнікаў значная, відавочна і іншае: Пташнікаў быў і застаецца Пташнікавым, не толькі плённа працягваючы традыцыі выдатных сваіх папярэднікаў, але і годна сапернічаючы з імі ў майстэрстве. Гэта тым больш ухвальна, калі прыняць пад увагу, што Уільям Фолкнер, у адозненне ад Кузьмы Чорнага, у многім з'яўляўся сучаснікам нашага выдатнага майстра. Значыць, Іван Пташнікаў, незалежна ад яго, пісаў у рэчышчы тых традыцый, якія хвалявалі сусветную літаратуру. Гэта лішні доказ таго, што пташнікаўская проза — надзіва глыбінная ў сваёй сутнасці, маштабная светабачаннем аўтара, панарамная яго светаўспрыманням.

Калі перачытваеш такія творы, як «Лонва», «Тартак», Мсціжы», «Найдорф»

(адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі імя Якуба Коласа), «Алімпіяда», не пакідае адчуванне, што акунаешся ў сапраўдную нацыянальную стыхію. Тут усё беларускае і беларускасцю дыхае. Іван Пташнікаў ніколі не прымаў адкрытай публіцыстычнасці. Быў далёкі ад яе, яна не з'яўлялася арганічнай яго таленту. Як і ў жыцці, у сваіх творах не заклікаў, не агітаваў, не пераконваў у слушнасці менавіта свайго пункту гледжання, а проста прамаўляў тое, што думаў, паказваў тое, што бачыў, узнаўляў тое, чаго нельга не ўзнаўляць.

Пра што б ні пісаў: пра ваеннае ліхалецце ці пра цяжкае пасляваеннае жыццё, якія б характары ні раскрываў

Іван Пташнікаў.

(партызан, звычайных вяскоўцаў, якіх вайна вырвала са звыклага ладу жыцця), — нязменна паказваў нацыянальны характар, расказаў пра Беларусь. Але Беларусь для яго была акурат тое, што трапіла пад фолкнераўскае вызначэнне «ўласная малюпасенькая паштовая марка роднай зямлі», якая і «вартая таго, каб пісаць пра яе» пастаянна.

Згадаючы вядомы чорнаўскі выраз: «Пра цімкаўцаў можна расказаць бясконца», не лішне засведчыць, што Іван Пташнікаў пра сваіх землякоў гэтаксама мог апавядаць бясконца, не паўтараючыся, а пастаянна, з кожным новым творам яшчэ больш заглыбляючыся ў лёс гэтых людзей, прататыпаў многіх з якіх добра ведаў. Усе яны былі для яго сваё, блізка, быццам родныя. Сваецтва гэтае таксама глыбіннай сутнасці — сваяцтва па лініі беларускасці.

Набліжэнне да Мсціжаў

Для лепшага спасціжэння Беларусі ён знайшоў абагульнены вобраз здзіўляльнай сілы і напоўненасці, які месціцца ў адным ёмкім слове — Мсціжы. Назва гэтая не народжаная аўтарскай фантазіяй. Ёсць у Барысаўскім раёне дзве вёскі — Малы Мсціж і Вялікі Мсціж. Гэта непадалёку ад роднага пташнікаўскага Задроздзя. Мсціжы ў маленстве для яго былі чымсьці загадкавым, таямнічым. Душа імкнулася туды, як да чагосьці нязведанага, новага, а таму адкрыццё свету, людзей, а калі шырэй — Бацькаўшчыны, і адбывалася праз набліжэнне да Мсціжаў. Мастацкае ж спасціжэнне іх — таксама крок да пазнання жыцця, наваколля. Да пазнання і спасціжэння Беларусі.

Упершыню Мсціжы згадваюцца ў «Лонве». Успамінаюцца як частка таго, няхай і невялікага мацерыка, што называецца Мсціжаўшчынай. У рамане «Мсціжы» — гэта ўжо вёска, у якой адбываюцца асноўныя падзеі. Але рэч

не ў тым, згадваюцца Мсціжы, мсціжаўцы ў творах ці не згадваюцца. Істотна і важна іншае: моцная лучнасць пісьменніка з зямлёй маленства. З яго зямлёй, якая, дзякуючы вялікаму майстэрству, рэдкай жыццесцвярджальнасці таленту, становіцца і нашай. Усёй Беларуссю.

Аднак Іван Пташнікаў заставаўся сабой нават і тады, калі вырываўся з межы Мсціжаўшчыны. Найбольш яскрава прыклад — апавяданне «Львы», напісанае ці не ўслед за чарнобыльскай трагедыяй. У ім паказаў, як Чарнобыль адгукнуўся ў лёсе «братоў нашых меншых», і тым самым расказаў пра трагедыю ўсяго жывога. А возьмем апавяданне «Пагоня» (твор ніякага дачынення да герба «Пагоня» не мае), які крытыка назвала найлепшым беларускім апавяданнем за ўсю гісторыю існавання гэтага жанру ў нацыянальным прыгожым пісьменстве. Гэта, па сутнасці, — кардыяграма душы беларуса. Не здзіўляецца — беларуса, хоць гаворка ідзе зноў жа пра братоў нашых меншых. Мацнейшы, дужэйшы знішчае больш слабага, але і пераможца неўзабаве развітваецца з жыццём. Такая прыродная наканаванасць. Але ж то звяры, а людзі... У гэтым апавяданні Іван Пташнікаў, бадай, як ні ў адным сваім творы, даў шырокую прастору падтэксту.

Унутрана пражытае

Усе названыя творы Івана Пташнікава, які і іншыя апавяданні, напісаныя ўжо бліжэй да нашых дзён — «Ірга каласістая», «Французанкі», «Тры пуды жыта», — не паспеўшы з'явіцца, не толькі лёгка ўпісаліся ў сучасны мастакоўскі працэс, але і незаўважна сталі арганічнай састаўной часткай усяго таго лепшага, што назапашвалася ў беларускай літаратуры на працягу дзесяцігоддзяў. Гэта тычыцца і «Ненапісанай аповесці». Іван Мікалаевіч так назваў гэты твор з-за таго, што ўсё ніяк не мог узяцца за яго. Прапанаванае ў друк, навеянае ўражаннем пасляваеннага маленства, памяццю пра блізкіх людзей — як бы свайго роду фрагменты таго, што цалкам не ажыццявілася.

«Ненапісаная»... Гэта не мастакі прыём, а яшчэ адно праяўленне сціпласці Івана Мікалаевіча. Ён не з тых, хто стараўся з нагоды і без нагоды звярнуць на сябе ўвагу, кленучыся ў адданасці Радзімы, народу. Сапраўдная ж любоў, у тым ліку і да Радзімы, народа, як і каханне, ціхая, а ў нечым і сарамлівая. Увогуле, часцей крычаць тыя, хто тым самым хоча кампенсаваць сваю непаўнаватарасць.

Івану Пташнікаву не было неабходна ісці такім шляхам, бо ведаў сабе цану. Ведалі яе і тыя шматлікія чытачы, для якіх не існуюць модныя творы, дутыя аўтарытэты, не выходзяць на першы план палітычныя меркаванні, засланяючы мастацкую вартасць твораў. Звяртаючыся да вечных, асноватворных ісцін, Іван Мікалаевіч пераконваў, што толькі чалавечнасць можа ўратаваць людзей на тым пагібелным шляху, на які яны ступілі не сёння і не ўчора, а яшчэ тады, калі пачалі забываць, што добра ніколі не паболее на зямлі, калі на зло адказваць злом. Толькі і да зла нельга ставіцца спакойна. У гэтым не супярэчнасць быцця. Супярэчнасць у тым, што чалавек развучыўся быць і заставацца чалавекам.

Напісанае Іванам Пташнікавам — душэўны бальзам ад бяспамяцтва. Падобныя творы не проста пішуцца, а ўнутрана пражываюцца. Яны — крык сумлення, што ў чалавека, шчырага, адкрытага, не можа драмаць. Яны — быццам споведзь, пачынаючы «Чачыкам» і завяршаючы «Ненапісанай аповесцю», перад чытачом, народам беларускім. Роднай Беларуссю. Інакш ён не мог ні жыць, ні працаваць.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Касмічная штодзённасць

У сталічным выдавецтве «Каўчэг» убачыў свет новы зборнік лірыкі нашай калегі па Саюзе пісьменнікаў Беларусі, паэтэсы Таццяны Яцук. Кніга атрымала назву «Зоркі ў прыполе».

па форме, адметныя па ўспрыянні жыцця, яны будуць даспадобы ўсім прыхільнікам беларускай паэзіі. Кніга разлічана на шырокае кола чытачоў».

Як апісала сваю новую кнігу сама аўтар, «Зоркі ў прыполе» — гэта назіранні за жыццём, прыродай, грамадствам, роляй чалавека ў грамадстве, яго ўплывам на ход гісторыі. Свае філасофскія разважання Таццяна Мікалаеўна ласкава называе «зорачкамі», якія яна набыла на цярністай жыццёвай дарозе і якімі захацелася падзяліцца з чытачамі. А вобраз прыполу сімвалізуе пэўнае канцэптуальнае адзінства, супольнасць жыццёвых уражанняў, сабраных у адной кнізе. Адсюль і сімвалічная назва — «Зоркі ў прыполе». Простымі словамі — гэта паэзія, створаная сучаснай беларускай жанчынай, якая ўважліва назірае за навакольным светам і імкнецца бачыць яго шчаслівым і прыгожым.

Таццяна Яцук характарызуецца нестандартным творчым светапоглядом, дзякуючы якому на свет з'яўляюцца новыя адкрыцці і іншыя цікавыя вынаходкі. Прыкладам можа паслужыць адна з яе папярэдніх кніг — «Алфавітная музыка слоў», у якой радкі кожнага верша

пачынаюцца з адной літары. Арыгінальнасцю адрозніваецца і змест новага зборніка паэтэсы. справа — у метадычным падборы матэрыялу. Кампазіцыя складаецца з чатырох раздзелаў. Але яны носяць не тэматычны (як у многіх калег), а жанравы характар: «Каромысла вяселькі» (санеты), «Сілок для шчасця» (свабодныя, так званыя белыя вершы), «Шлейф лотаці» (традыцыйныя сілабанічныя вершы) і «Пад ветразем мрояў» (лірычныя мініяцюры). Вось твор з апошняга раздзела:

*Сто дарог, сто трывог, сто расстанняў,
Сто спатканняў на піку падзей,
Сто няспраўджаных спадзяванняў
І надзей.*

Па-гаспадарску практычны жаночы погляд і багатая творчая фантазія дазваляюць паэтцы як бы прачытваць жыццё паміж радкоў, бачыць высокае ў штодзённым, дзіўнае, таямнічае — у простых рэчах. Простыя рэчы Таццяна Мікалаеўна надзяляе глыбокай філасофскай сімволікай. Чаму менавіта *сто дарог* (трывог, расстанняў, спатканняў, спадзяванняў і надзей)? А не, скажам, пяцьдзесят або

дзвесце? Паэтэса прапануе вырашыць гэты рэбус кожнаму з нас самастойна, запрашае чытача да сутворчасці. Дык што ж гэта за магічная сотня? Мяркую, тыя, хто правядзе паралель са стагоддзем, тэрмінам чалавечага жыцця, апынуцца неада лёка ад ісціны.

Сабраны ў прыполе Космас жанчыны-паэткі — гэта альтэрнатыва бязладзіцы, дысгармоніі, пошласці, безгустоўшчыне... Жаночы стыль існавання — гэта парадак, адвечныя ўтульнасць і чысціня жытла, смачныя і свежыя травы на сталях, здароўе ў сям'і, спакой у доме. А яшчэ заўсёды адказнае, беражлівае стаўленне да ўсяго — з любоўю і цяплом, з дбайнасцю і сумленнем. Такой жа руплівай гаспадыняй выступае і аўтар свайго новага паэтычнага дома, беларуская паэтэса-філосаф Таццяна Яцук.

Фантазёру-летуценніку, аматару глядзець на зоркі варта часцей апускаць галаву, спрабуючы зазірнуць у жаночы прыпол. На думку паэтэсы, там можа апынуцца шмат каштоўнага, неабходнага для жыцця. І ўсё будзе шчырым, карысным і зразумелым; народжаным у чулым сэрцы сучаснай беларускай жанчыны.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

Ідэальны смутак

Паэзія — гэта заўсёды па-чуці. Спачатку яе ўспрымае сэрца, потым розум. Нядаўна ў выдавецтве «Колорград» у серыі «Бібліятэка Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі» выйшаў зборнік вершаў Андрэя Душчакіна «Колесо на обочыне». Паспрабуем даведацца, што хаваецца ў глыбінях душы сучаснага беларускага паэта.

Аўтар зборніка нарадзіўся ў творчай сям'і: маці — народная артыстка СССР Аляксандра Клімава, бацька — акцёр і педагог Андрэй Душчакін-Карсакоўскі. Дарэчы, ім і прысвечана «Колесо на обочыне». Сам Андрэй Андрэевіч таксама акцёр Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя М. Горькага. Гэта ўжо не першая яго кніга. Раней выходзілі зборнікі паэзіі «По ту сторону зеркала», «Письма луны», «Осколки чувств».

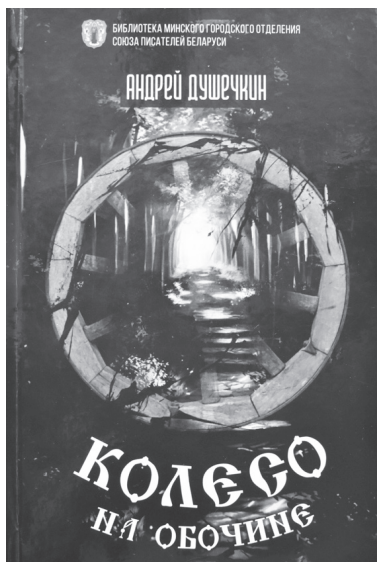
Стылістычна вершы набліжаюцца да творчасці паэтаў мінулага. Дарэчы, аўтар і звяртаецца часам да класікаў па натхненне: выносіць у эпіграфы радкі з Ясеніна, Маякоўскага, Булгакава, Вазнясенскага. Іншым разам робіць лёгка пазнавальныя адсылкі: «Мой чёрный человек пришёл ко мне давно...» («Гость»). У зборніку наўрад ці можна адшукаць нешта звышэксперыментальнае. Выбраная форма, манера — усё звыклае, класічнае. Строга рыфмаваныя радкі, вытрыманы рытм. Тэмы Андрэй Душчакін выбірае таксама вечныя: сям'я, каханне, бацькі і дзеці, маральна-этычныя каштоўнасці, радзіма. Відца, што за лірычнымі героямі вершаў хаваецца вобраз самога аўтара, яго асабістае жыццё: усе выпрабаванні, моманты шчасця і суму.

Ужо на першай старонцы з'яўляецца адзін з галоўных персанажаў зборніка — адзінота: «Я приглашаю одиночество на танец...» («Одиночество»). Да яе далучаецца тэма смерці; быццам у напаяпразрыстым тумане лётае думка аб тым, што калі-небудзь усё сустрэне лагічны канец: «Уходим, // Шаг за шагом, день за днём, // Туда, // Откуда точно не придём...» («Уходим»). Некаторыя вершы на-сычаны адчуванням бессэнсоўнасці: «Мутный поэт пишет мутные строки, // Мутно ненужный и одинокий...»

(«Мутные стихи»). У зборніку нібыта два лірычныя героі: адзін яшчэ прагне жыцця, другі тоне ў сумненнях і быццам развітаецца.

Тэме кахання таксама надаецца шмат увагі. У аўтара яно бывае нечым эфемерным, падобным да мары, сну: «Я подарю тебе луну // Сегодня, хочешь — забирай...» («Когда разбросана постель...»). Бывае чаканым, але нешчаслівым.

Не абмінуў аўтар тэму радзімы і яе гістарычнай спадчыны: «Кривичи», «Русь», «Сон о Родине», «Белорусь», «Белая родина», «Беларусь», «Моя Родина». Адметна ў зборніку і тое, што паэт часта выкарыстоўвае рэлігійныя вобразы, матывы і тропы. Да Бога ён звяртаецца ў вершах «Отпусти меня, Господи», «Я вчера разговаривал с Богом...», «Не дай мне Бог немного умереть» і інш. Рэлігійнасць добра звязваецца менавіта з адчуванням адзіноты лірычных герояў і частым зваротам да думак пра канчатковасць. На першы план выходзяць усёдараванне, адказнасць і спачувальнасць.

У зборніку «Колесо на обочыне» пераважае філасофская лірыка. Павольная, разважлівая, экзистэнцыяльная і мудрагелістая: нагадвае блуканне ў павуціні вобразаў і метафар, якія накладваюцца адзін на адно. Але, магчыма, хтосьці ў радках пазнае свой боль.

Арына ПРАНКІВА

Шукаючы аргументы памяці

Пабачыла свет кніга нарысаў, артыкулаў «Звяртаюся ў ЦК...»: чытаючы архіўную пошту».

Гісторыка-дакументальная літаратура заўсёды выклікае чытацкую ўвагу. На ста-

ронках такіх кніг прыдкрываюцца неведомыя раней факты, па-новаму характарызуюцца тыя ці іншыя падзеі. Падобныя чаканні — і ад знаёмства з навінкай Выдавецкага дома «Звезда». У зборніку, аўтарамі якога з'яўляюцца журналіст Аляксей Карлюкевіч і архівіст Вячаслаў Селяменюк, расказваецца пра дакументы, якія напісаны вядомымі беларускімі пісьменнікамі, мастакамі, дзеячамі культуры, тымі вядомымі і меней вядомымі асобамі, плён чьёй працы ў розныя гады складаў беларускую нацыянальную культуру. Здавалася б, некаторыя іх звароты ў вышэйшую ідэалагічную і фактычна вышэйшую дзяржаўную інстанцыю мелі прыватны характар. Але ж, каб вырашыць тое ці іншае пытанне, без чаго творчасць нічога не варта, апроч ЦК і не было куды звярнуцца. Іншая карэспандэнцыя — сведчанне пазіцыі творчай інтэлігенцыі, яе жаданне зрабіць нешта патрэбнае для ўсяго грамадства Беларусі.

Вось што зазначаюць аўтары ў прадмове да кнігі: «Цэнтральны камітэт Камуністычнай партыі Беларусі (ЦК КПБ), грунтуючыся на прынцыпах партыйнага кіраўніцтва дзяржавы, меў адносіны да ўсяго, а да сферы літаратуры і мастацтва, прадстаўнікі якой стваралі так званы партрэт часу, ці не ў першую чаргу. Прымаліся адпаведныя пастановы, рашэнні... Згодна з імі рабіліся «падказкі», якімі вобразнымі сродкамі занатоўваць час. Аднак у пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, скульптараў, акцёраў не заўсёды атрымлівалася кіравацца генеральнай лініяй. «Вінавата» ў тым было найперш само жыццё, якое істотна адрознівалася ад патрабаванняў інстанцый. І творцам «падказвалі», што і як належыць выправіць, як правільна трымацца ленынскага партыйнага курсу». І яшчэ: «Пэўныя з'явы тагачаснага грамадскага і культурнага жыцця абуджалі пісьменнікаў,

не давалі ім маўчаць. Каб дамагчыся праўды, істотна паўплываць на гэтыя з'явы, яны звярталіся ў ЦК, пісалі Пятру Міронавічу Машэраву, Кірылу Трафімавічу Мазураву, Мікалаю Мікітавічу Слюнькову ці некаму іншаму... І штосьці ўдавалася змяніць.

Пра гэтыя сведчаныя рэзалюцыі, даведкі, каментарыі і іншыя дакументы, падрыхтаваныя супрацоўнікамі апарату ЦК КП Беларусі...

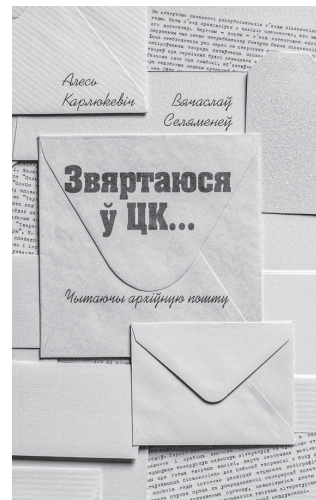
У кнізе А. Карлюкевіча і В. Селяменева «Звяртаюся ў ЦК...»: чытаючы архіўную пошту» багата ілюстрацый, якія дапаўняюць тэкст, ствараюць уражанне прысутнасці ў атмасферы ранейшых дзесяцігоддзяў. Перагортваючы старонкі зборніка, чытач пазнаёміцца з цікавымі і няпростымі перыпетыямі, якія спадарожнічалі творчай працы Уладзіміра Караткевіча, Васіля Віткі, Аляксея Кулакоўскага, Эдуарда Скобелева, Аркадзія Савелічава,

Івана Навуменкі, Васіля Быкава, Алены Васілевіч, Алеся Адамовіча, Пімена Панчанкі і іншых літаратараў, гісторыка Вадзіма Круталевіча. Аўтары расказваюць пра тое, як было прынята рашэнне аб ушанаванні памяці кабардзінскага пісьменніка Алі Шагенцукава, які загінуў у фашысцкім канцэнтрацыйным лагеры ў Бабруйску.

У кожнага часу ёсць свае сацыяльныя, палітычныя адметнасці. Раней яны выяўляліся і ў адносінах да гістарычных пабудов, да архітэктурнага ландшафту, да культурных будынкаў. Некаторыя артыкулы — падрабязныя распавед пра памкненні творчай інтэлігенцыі захаваць гісторыка-культурную матэрыяльную спадчыну папярэдніх стагоддзяў. Напрыклад, у Мінску і Гомелі. Варта заўважыць, што ў іншых клопатах беларусам спрыялі і іх расійскія калегі.

Асобныя старонкі кнігі «Звяртаюся ў ЦК...»: Чытаючы архіўную пошту», на пачатку якой, дарэчы, пазначана: «Прысвячаецца архівісту Віталю Уладзіміравічу Скалабану», расказваюць пра арганізацыйныя памкненні творчых саюзаў у мемарыялізацыі здзейснага руплівымі мастакамі і пісьменнікамі, у мемарыялізацыі памяці пра іх.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Лясныя чуды

Спынімся ў Вілейцы або (ў) Маладзечне

Без аднародных членаў сказа (АЧ) цяжка ўявіць яны могуць спалучацца як злучнікавай, так і бяззлучнікавай сувяззю.

Пры наяўнасці прыназоўніка перад першым АЧ узнікае праблема: ці трэба паўтараць прыназоўнік перад другім АЧ? Адзначым, што найперш трэба кіравацца аўтарскім выбарам, а ўласныя рэдактарскія разважання накшталт «так будзе лепш» пакінуць пры сабе. І прадумваць матываванасць сваіх прапаноў.

Па-першае, не могуць апускацца розныя прыназоўнікі: *Часам адзін такі стан нібы забываў, што яму трэба высці, і заставаўся жыць у вачах або на вуснах у дзівосным, чароўным спалучэнні з наступным і процілеглым (Уладзімір Караткевіч); Пагаварыць малым ахвота не толькі паміж сабою, але і са старым (Янка Брыль).* Аўтарскія і рэдактарскія недагляды вынікуюць наяўнасць памылак: *Аркестр вядзе вялікую працу на прапагандзе музычна-эстэтычных ведаў сярод навучэнцаў, з'яўляецца частым госьцем на прадпрыемствах і [ў] арганізацыях горада; Пачалі функцыянаваць нізавыя службы ва ўстановах і [ў] арганізацыях; А колькі адходаў на прадпрыемствах, у арганізацыях і [ва] ўстановах!* Звяртаем увагу рэдактараў на прыназоўнікі ў (у) і ва, якія выкарыстоўваюцца ў залежнасці ад становішча, як у двух апошніх сказах, а таксама ў гэтым: *Сарока, заўсёды дасведчаная не толькі ва ўсіх падзеях, але і [ў] намерах ваколіцы, прапанавала сябе за сваіцю.*

Па-другое, абавязкова паўтараюцца прыназоўнікі пры спалучэнні АЧ градацыйнымі злучнікамі (пра гэта мы пісалі ў нататцы, апублікаванай 6 мая гэтага года): *Аднак па тэлефоне 101 аказваецца дапамога людзям не толькі пры пажарах, але і [пры] іншых надзвычайных сітуацыях: наводках, аварыях, стыхійных бедствах.*

Па-трэцяе, калі АЧ спалучаюцца паўторнымі злучнікамі і перад першым з іх ёсць прыназоўнік, то яго паўтарэнне абавязковае: *Ты жыла і ў працы і ў баях (Пімен Панчанка); А абсалютны парадак магчымых толькі там, дзе беражліва ставяцца і да родных магін, і да магін незнаёмых людзей.*

Па-чацвёртае, паўтор прыназоўніка можа абгрунтавацца наяўнасцю азначэння, якое адносіцца толькі да першага АЧ: *Кастрычніцкі пераварот ён [Агеў] сустрэў спакойна, без асаблівай радасці, але і без гора – сам ён паходзіў з сялян, ведаў жыццё бяднейшых класаў, блізка прымаў іх інтарэсы і клопаты (Васіль Быкаў).*

Паўтарэнне прыназоўніка пры спалучэнні АЧ бяззлучнікавай або злучнікавай сувяззю часта дыктуюцца, як было сказана, аўтарскім выбарам. Часцей паўтараецца прыназоўнік пры спалучэнні супастаўляльнымі злучнікамі, радзей – спалучальнымі: *Успомні маленькім сябе // На руках // У маці і ў бацькі – Вазьмі сябе ў рукі! (Станіслаў Валодзька); Вячэрні змрок паўнапрайна спусціўся на лес і поле, марозік з ветрам стужыць рукі і твар...*

Міхась Цікоцкі ў «Стылістыцы беларускай мовы» адназначна выказаўся, што калі выкарыстаны супастаўляльныя злучнікі або, ці і інш., то «нельга апускаць прыназоўнік». Мы выкажам у гэтым разе меншую катэгарычнасць, бо ў майстроў прыгожага пісьменства (часам у адным творы) бачым іншую сітуацыю: *Калі дзеці ішлі ў школу, галачка «ехала» на плячы ў хлопчыка або ў дзяўчынку; Мясцовыя людзі, тубыльцы, нам растлумачылі, што ікру на такіх калюжных або азырынках разносяць, насяюць качкі (Уладзімір Дубоўка); Цяпер думала, як звяртацца да гэтага хлапчыны – на «вы» ці на «ты»? Афцізру, мабыць, далася, што маладая руская сказала нешта абразлівае для вялікай Германіі ці фюрара (Іван Шамякін).* Але менавіта супастаўляльныя злучнікі павінен падказваць і аўтару, і рэдактару, што лепш паўтараць прыназоўнік. Напрыклад, гэтыя сказы з адным прыназоўнікам выглядалі б у нечым недастаткова «якаснымі»: *На блажы канец будзем жыць у інтэрнаце або ў нас (Уладзімір Карпаў); У рэстаране ці ў кафэ нам паказваюцца нельга (Андэрэй Макаёнак); Гэта з Цімкам ці з суседам Язпам калі клюкнем, то яна [баба] на дыбкі, бывае, становіцца (Васіль Ткачоў), асабліва першы, з займеннікам у якасці АЧ.*

Галоўнае ўсё ж зводзіцца да таго, каб аўтарская інтэнцыя была адназначна выяўлена ў выказванні і без лішніх перашкод успрынята чытачом. І рэдактар — своеасаблівы мадэратар у камунікацыі — павінен імкнуцца задаволіць патрэбы і адпраўшчыка, і ўспрымальніка ў яе эфектыўнасці.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

у флоре, і хадзіў ён, перавальваючыся, як маракі». Няхай змешчаныя ў кнізе творы і нельга назваць філіграннымі, яны такі падкупляюць сваёй шчырасцю.

Ды найвялікшая заслуга кнігі ў тым, што аўтар яе знаходзіць сапраўды цікавыя прыродныя з'явы, каб пра іх распавесці. Фонам для ідылічнай пастаралі, якую вымалёўвае Валерый Кастручына, становяцца «вясновы пажар», «запальванне снегу», распусканне пупышак і іншыя лясныя чуды.

Каміла НАВІНкіНА

«Мой школьны сябар Валерка праводзіў летнія канікулы ў дзядулі на хутары, які знаходзіўся кіламетраў за пяць ад нашага пасёлка Гарадзея». Як заўзяты натураліст, аўтар на працягу ўсяго твора не здраджвае апісальнай інтанацыі, а адчувальна спавядальнасць і непрытворная прастадушнасць аповеду садзейнічаюць паглыбленню ў гісторыю.

Зрэшты, хапае ў кнізе і прыкладаў разумнага, нават выдатнага абыходжання з моваю, якія адразу выдаюць почырк вопытнага літаратара. Скажам, звярніце ўвагу на тое, з якой далікатнасцю і прастатой праз замоўчванне і рытарычную фігуру стыку Валерый Кастручына супастаўляе абзацы ў тэксце, як працуе з тэмай унутры сінтаксічнага цэлага: «А Валерка прычапіўся з пытаннем, дзе я ў Гарадзеі бачыў пальмы і мора? Мора я бачыў у сне. Напэўна, таму, што тата служыў

Анатацыя да зборніка прыцягвае чытача дэтэктывнай інтрыгай: «Цікавы хлопчык, герой кнігі, спрабуе разгадаць загадку слядоў шэрай чаплі, пакінутых ёю на мокрым пяску...» Ды не дайце складальнікам сябе ашукаць! На паверку творы аказваюцца даволі простымі, хоць ад таго і не менш займальнымі натуралістычнымі назіраннямі, пазбаўленымі ўсякай інтрыгі. Не ў манеры Валерыя Кастручына хаваць нешта ад сваёй аўдыторыі, да пары трымаць у тайне важную інфармацыю. Усё, што прыкмыкае і адчувае апавядальнік, чытач атрымлівае ў чыстым выглядзе і адразу.

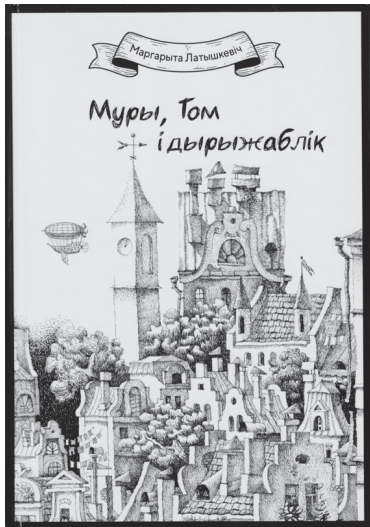
«Аўтар згадвае сваё дзяцінства і тыя часіны, калі ён працаваў настаўнікам у сельскай школе», — працягваецца анатацыя. Апавяданне «След чаплі на мокрым пяску», якое падарыла зборніку назву, акурат з тых, што распавядаюць пра вучнёўства пісьменніка:

Якія словы навообмацак?

Багаты асартымент кніжнай прадукцыі Выдавецкага дома «Звязда» нядаву папоўніўся яшчэ адной навінкай — у продаж паступіла казачная аповесць Маргарыты Латышкевіч «Муры, Том і дырыжаблік». Выпуск прыгожа ілюстраванага выдання для дзяцей малодшага школьнага ўзросту ажыццёўлены па заказе Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. На 96 старонках таленавітай аўтаркай разгорнута захаваная гісторыя, цэнтральнымі персанажамі якой выступілі насельнікі казачнага горада Котсвіля, аднаго з найбуйнейшых у свеце дырыжабельных портаў.

«Маленькія кацяняты Муры і Том чакаюць дамоў свайго тату, капітана самага чудаўнага з усіх дырыжабляў. Але тата затрымаўся! Што ж сталася з камандай паветранага судна?» — сцісла пераказвае завязку анатацыя. Так, вы ўсё правільна разумелі, чытаць трэба з націскам на першы склад — Муры. Поўнае імя малалетняй гераіні — Амурый Коткінс (пагадзіцеся, гучыць высакародна!), а Муры — ласкавая мянушка, прыдуманая маці. Само сабой, скарачэнні Мурка альбо, барані божа, Мура сюды б не падыйшлі. Ды ўсё адно: выносіць гэтае слова на вокладку, улічваючы амаграфію, прама скажам, рашэнне дзіўнаватае.

Як бы там ні было, вы не пашкадуеце, што адкрылі кніжку з такой незвычайнай назвай. Першае, што кідаецца ў вочы, калі бярэш выданне ў рукі, — дыхтоўнае мастацкае афармленне. Ад вокладкі і форзацаў да ілюстрацый унутры кнігі — усё зроблена на славу. За афармленне адказвала мастачка Дар'я Чарняўская, якая справілася з пастаўленымі перад ёй задачамі на ўсе сто. Дзякуючы яе карпатлівай працы, кніга атрымала ўласнае аблічча, стыль. Усё ў ёй падпарадкавана адзінай задуме: адмысловым чынам аформлены і нумары старонак, і раздзелы. Дэтальна ілюстрацыі перадаюць каларыт аповесці.

Зрэшты, у многім гэта і заслуга пісьменніцы. Фактура літаратурнага твора, выразнасць мастацкіх вобразаў дазволілі ілюстратарцы разгарнуцца напоўніцу. Свет твора паўстае надзвычай матэрыяльным. Як сапраўдны архітэктар, аўтарка не абмінае ніводнае драбніцы: «А яшчэ для зручнасці тут паставілі з дзясцятка шэрага доўгіх лаў, дзе можна адпачыць, пакуль не прыйдзе патрэбны дырыжабль. Увогуле ж рэйсаў на вялізнай чорнай дошцы над залай чакання заўжды вельмі шмат — іх пішуць крэйдаю штодня, удакладняючы час прыбыцця і адпраўлення, а таксама месца на пірсе, куды трэба скіроўвацца на пасадку».

Да ўсяго Маргарыта Латышкевіч дэманструе чудаўнае разуменне тонкасцей дзіцячай псіхалогіі, па-майстарску апісваючы самыя, здавалася б, нязначныя змены ў душы дзіцяці (кацяня ў дадзеным выпадку). Напрыклад, тут маленькага Тома ад аднаго выгляду вялікай бязлюднай прасторы апанавала раптоўная і нічым не абумоўленая трывога: «Яму раптам падалося, што ў гэтым вялікім пыльным павільёне яны з Муры зусім адны, і няма побач нікога, і ніхто па іх не прыйдзе. Ад адчування самоты нават сціснулася сардэчка, і маленькі Том ціхенька зарумзаў, думаючы, як там тата і ці хутка вызваліцца мама».

Заўважна, што, працуючы над творам, Маргарыта Латышкевіч не робіць над сабою гвалту, піша нязмушана пра тое, што ёй самой падабаецца, што цікавіць і прываблівае, выклікае адчуванне ўтульнасці. І гэта працуе! Аповесць «Муры, Том і дырыжаблік» наскрозь прасякнута духам класічнай еўрапейскай фантастыкі. Адрозніваюцца раманы Жуль Верна з іх адмысловым арыенталізмам, не пазбаўленым, праўда, каланіяльнага флёру, і, канешне, Герберта Уэлса. Апошнія параўнанне тым больш да месца, таму што героі жывуць у альтэрнатыўнай віктарыянскай эпасе (манарха завучу адпаведна): готыка, брук, неўрэгуляваны вулічны рух, «аэравакзал», дырыжаблі...

Каміла НАВІНкіНА

Настасся НАРЭЙКА

У апошні дзень жніўня

(Памяці Марыны Цвятаевай)

«...и целый август вытерпеть?
О, впрямь
ты — сильное чудовище, Марина».
Бэла Ахмадуліна

1.

У жніўні, на сыходзе, у канцы,
Калі не пахне восенню, а ясна,
Што тут яна — з'явілася дачасна,
І па шляхах дарэмна жкнучь ганцы.

У жніўні, як апошні дагарыць
Абрывак перабарлівага лета,
Прыходзіць час нязломнага паэта,
Што і з магілы будзе гаварыць.

У жніўні, як сарве апошні ліст
Зжаўцелы каляндар, сухі бязвінна,
Тады прыходзіць з цемрадзі Марына,
Няспраўджаны — на шчасце — піяніст.

І спраўджаны — да радасці — паэт,
Расхрыстаны, нязломны, непазбыты.
Ён ніткамі суровымі прашыты
Наскрозь. Вакол яго грукоча свет.

Апошні дзень гарачага і злога,
Пякельнага. Твой жніўень залаты.

Што золата? Калі з праменьня ты.
Зіхоткая. Ну а вакол нікога.

І зноў мінае жніўень. Да пары.
І вернецца. Пасля. І возьме сына.
А можа, ліпень? Хай яго, Марына!
Ты толькі не маўчы. Ты гавары.

Закрэслі гэты ліст. Трыццаць адзін.
Мы проста перад памяццю бязвінны.
І ты. Ты не паверыш мне, Марына,
Бо не спыніць халодны бег гадзін.

Я мару азірнуцца, каб з табой
Згарэць, як зыркай чырванню — рабіна.
Жыццё падобна надта на двубой
З самой сабой. Ты ведаеш, Марына.

2.

Ірваць радок. Хай плача і трашчыць!
Тады і хтось, чытаючы, заплача.
І рвала ты. Не ў прагнасці юначай,
А ў вечнасці. Дзе зоры на плашчы.

Вазьмі свой плашч цяжэзны. Ланцугі...
Нясі яго з суровасцю антычнай.
І верш пішы, таемны і магічны.
Каб рыфмы як жывыя абцугі.

Ірві радок! Рассеецца, як дым,
Былое. Толькі верш і застаецца.
Пакінь яго. Хай б'ецца! Б'ецца...
І ўсё табе даруецца пры ім.

3.

Ты была немагчымай, Прага.
Ты была
Невыноснай, як злая смага.
Ты магла
Зазіраць у жывую рану,
А на дне —
Залатое пяро падману,
Бы ўва мне.

У яе ты глядзела, Прага.
Помніш ты,
Як блішчала лязом адвага
Праматы?
Як крычала каханне нема:
«Больші не быць».

І няма. Але вось дылема:
Трэба жыць.

І яна запісала, Прага,
Як было,
І паперы сляная смага,
І сціло,
І цячэ атрамант гарачы
Па руках.
І няможна даўно іначай.
То не страх.

То, калі адкрываеш жылы —
І бяжыць
Слова самай пачварнай сілы.
Трэба жыць!
Ты чытала за ёю гучна.
Не крычы!
Гэта сорамна і нязручна
Уначы.

Будзе ранне. Але не будзе
Больш святла.
Ты яе не стрымала, Прага,
Не змагла.
І заснула яна пад ранне.
На шчацэ —
Адзінокай слязы світанне.
А ў руцэ...

Там, пад скурай, жыццё пульсуе.
Я жыву!
Хто былое маё скасуе?
У траву
Кіну гэты бязглузды шытак.
Што з яго?
Гэта мой у вадзе адбітак.
За каго

Мне маліцца цяпер, Марына?
Ён пайшоў.
Застаецца хіба адзіна
Бачыць зноў,
Як чужыя палаюць вершы.
То твае.
І ніхто на зямлі не першы
Для яе.

Для любові мы ўсе, здаецца,
Толькі сон,
Толькі вочы, рука і сэрца.
Я і ён.

Нас няма, не было ніколі.
Быць? Не быць?
Я цяпер, як і ты, — на волі.
Будзем жыць!

4. Мой лясны цар

У горадзе маім —
Снег.
Ты толькі прыпыні
Бег.
Ты толькі не хавай
Вочы.
У іх даўно жыве
Ноч.

У валасах маіх —
Снег.
І позірк праз вуаль —
Грэх.
І я грашу крадком,
Грашу,
Нібыта прадаю
Душу.

Купі яе! Вазьмі
Руку,
Вязі цераз снягоў
Раку.
Не бойся, што рука —
Лёд,
Што гэты дзень бясконцы.
Год!

І падніму вуаль,
І твар
Я паднясу табе,
Як дар.
Мой вузкі твар, бялюткі
Спрэс.
І вочы як гатычны
Лес.

Цвятаевай па венах
Бег.
І недзе ў гэтым сэрцы —
Снег.
Глядзі! Глядзі мне толькі
У твар.
Лясны мой, мой халодны
Цар.

Іван КАПЫЛОВІЧ

Зрабіў я крокаў па зямлі,
Калі падумаць, то нямаля.
Куды мяне гады вялі
Праз гаці, сцюжы і палі,
Трывога дзе не пакідала.

Парой ішоў праз гэты сад,
Дзе абуджалася натхненне.
Не знаю, быў чаму я рад,
Скакалі думкі неўпапад —
Быў дзень шчаслівага імгнення.

Не пазнаю ўжо тых мясцін,
Дзе сцежка вузкая балотам.
Дзе лёс мяне перахрысціў,
У свет нязнаны адпусціў
У час асенняй пазалоты.

Мне час адхлання не дае:
Куды ён гэтак усё гоніць?

Гады выроставаюць мае
Ля брамы вечнае тае,
Дзе лёсу выпсеюць загоны.

Жыццё не чужога акцёры —
Сцэнарый нам пішацца часам.
Мы дзён таямніцу разгадваем разам —
Дзён гэтых нас вабяць прасторы.

Падчас не свае граем ролі,
Танцуем парой пад чужынскую дудку.
Сябе праклінаем — паслужмяных і гнуткіх,
Сябе пашкадуем бязвольных.

Аблытвае нас навуціна,
Сатканая тымі яшчэ хітрунамі:
Свет гэты адвеку ўжо так заснаваны:
У ім ёсць балота і ціна.

Напішам сцэнарый нанова —
Той самы, дзе нашы галоўныя ролі:
Не скончыўся шлях наш пакутаў
і болю,
Усцешымся — гэта часова.

У лес уваходжу я днём —
Пра ўсё забываю на свеце.

Становіцца лепш мне відно
Схавана што шатамі — вецедем.

Іграе нябёсаў арган:
Гучыць ён узвышана — строга.
Прышла, мабыць, часу чарга
Падумаць аб тым, што ад Бога.

З сабою я тут гавару
Душы маёй блізкаю мовай.
Мне хочацца ўбачыць зару,
Што ўсходзіць
над лесам сасновым.

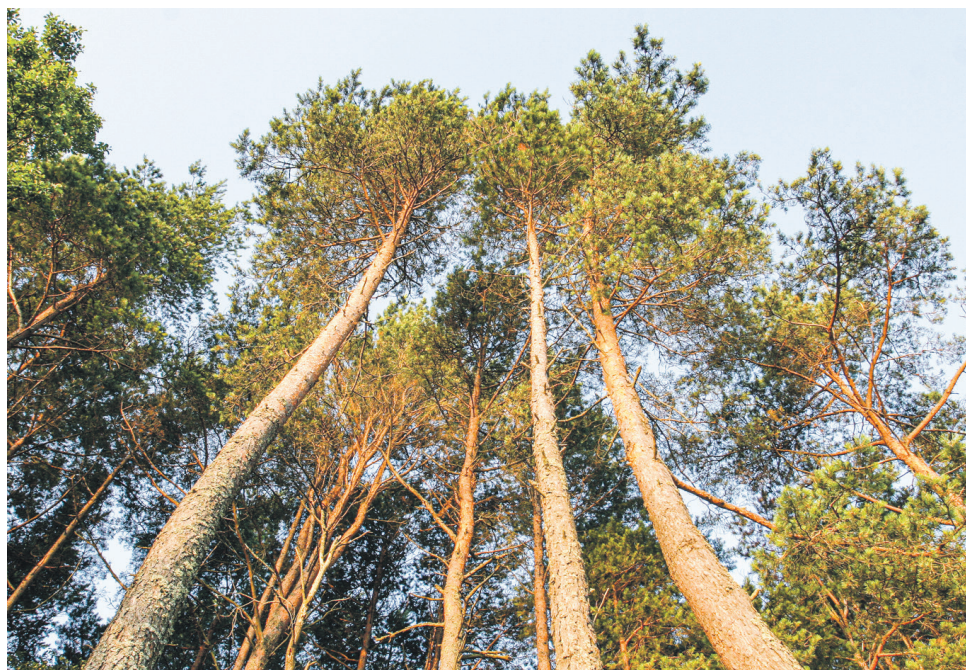
Блукаю між дрэў увесь дзень,
Бы жыць пачынаю нанова.
Дзень думкаю гэты ўзыходзе
Такой своечаснай вясновай.

Быў сёння я мо ўпершыню
Узрушаны дужа, спакойны.
Настрою сваім лес крануў —
Ішло бласлаўненне ад кронаў.

З тым не шукаю прымірэння,
Параніць хто знарок душу.
Набрацца дзе цяпер цярпення —
Не перайсці добра мяжу?

Я не прымаю жорсткасць свету:
Ад зла сябе абараню.
Пішу я сэрцам заветы
Свайму бязлітаснаму дню.

Мо прападзе лёд адчужэння
І знікне часу халады.
Нас паяднаюць не імгненні,
А павядуць далей гады.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ Пад крылом Айчыны

Трымаю ў руках кніжку вершаў Міколы Шабовіча «Пад маміным крылом» з дарчым надпісам і са скрухай успамінаю нашу апошнюю размову, калі Мікола ляжаў у бальніцы.

Дакладней, нават не размову, а мае разгубленыя словы: «Мікола, калі ласка, трымайся!» і яго слабы голас у адказ: «Дзякуй, Навуме, пастараюся!»

Не змог... Гэта было так нечакана і вусцішна, бо Мікола, заўсёды бадзёры, шумлівы, здаецца, зусім нядаўна перад гэтым чытаў мне па тэлефоне свае пераклады на рускую маіх вершаў, якія ён добра ведаў у арыгінале.

Ён дэкламаваў мне ў слухаўку іх па меры чарговага перакладу, і яго звонок мог нечакана заспець мяне і на працы, і дома, і ўдзень, і ўвечары.

І ў жыцці, і па тэлефоне мы пагаварылі нямаля.

Памятаю, як, пачуўшы мой голас, жонка гучна клікала яго з суседняга пакоя:

— Ідзі, зноў табе твой Гальпяровіч тэлефануе.

Мікола... Колькі разоў ён клікаў мяне з сабой у сяброўскія кампаніі, колькі разоў мы выступалі разам у самых розных аўдыторыях, колькі разоў гулялі па вуліцах нашага горада, колькі песень праспявалі ў час такіх праходак!..

Гэта ў апошнія гады, так сталася, мы бачыліся радзей, і Мікола шчодро дзяліў запас сваёй дабрыні і энергіі з Дзімам Пятровічам, чый сыход перажываў вельмі балюча.

Але сувязі нашы не перарываліся, і, хоць мы бачыліся радзей, тэлефон даваў магчымасць часта быць разам.

Я шмат разоў запрашаў яго на свае перадачы, але Мікола заўсёды адмаўляўся, паспылючыся на тое, што баіцца мікрафона. Затое мог сам патэлефанаваць і прапанаваць чарговую кандыдатуру на перадачу — маладую паэтэсу, барда. Ён любіў дапамагаць маладым творцам, і многія ўдзячна лічаць яго сваім духоўным настаўнікам.

А пазнаёміў нас незабыўны Алясей Пісьмянкоў падчас свайго рэдактарства ў «ЛіМе»:

— Прыходзь, сёння цябе з адным прафесарам пазнаёмлю.

«Прафесарам» аказаўся якраз Мікола Шабовіч, які прынёс у рэдакцыю свае новыя вершы. Зрэшты, «прафесарам» Пісьмянкоў называў яго заўсёды.

Памятаю, падчас той сустрэчы мы, а да нас далучыўся таксама і Віктар Шніп, склалі з некалькіх вершаў падборку, якую Алясей назваў «Маладое лета», і якая неўзабаве з’явілася на старонках штотыднёвіка.

А праз нейкі час ужо Мікола запрасіў мяне на творчую сустрэчу са сваімі студэнтамі, і я стаў з яго лёгкай рукі даволі частым гасцем у студэнцкіх аўдыторыях, пазнаёміўся з многімі цудоўнымі ўніверсітэцкімі выкладчыкамі роднай мовы.

Ён тады рыхтаваўся да абароны дысертацыі. Мы ўжо даволі блізка таварышавалі, а абарона ўсё адкладвалася. Мікола чамусьці дужа хваляваўся, нават баяўся, і амаль перад самай вызначанай датай абароны заявіў:

— Усё! Не пайду на абарону, рашыў канчаткова.

3 кнігі «Сэлфі з часам»

Доўга ўгаворваў яго тады і паабяцаў, што буду з ім сярод прыхільнікаў пад час абароны.

І ўсё, дзякуй богу, прайшло выдатна, і я адным з першых віншаваў сябра з тым, што ён стаў кандыдатам навук.

Мікола ўвогуле быў у нечым падобны на дарослае дзіця. І сваімі перажываннямі, і вось гэтай няўпэўненасцю, і нават боязасцю дактароў, тэлекамер, хаця, здавалася ўсім, ён такі зухаваты, рашучы, смелы.

І дзіцячасць гэтая праяўлялася ў адносінах да маці. Нездарма яго апошняя кніга носіць назву «Пад маміным крылом». Ён заўсёды думаў пра маму, увесь летні выкладчыцкі адпачынак праводзіў у роднай вёсцы, у мамы. Касіў, палоў, рабіў усё па гаспадарцы.

Ён не любіў дрэнных навін, не любіў сварыцца і часам нават пазбягаў вострых размоў, бо яго ўнутраная дабрыня патрабавала светлага, прыгожага, вясёлага.

Фота Кастуся Дробава.

2008 г.

Усе, хто яго ведаў, скажуць, што ён быў душой любой кампаніі, сыпаў жартамі, а я ведаў, што за гэтай знешняй веселасцю і адкрытасцю хавалася чуйная тонкая душа, як і належыць паэту. Таму так многа ў яго вершаў пра каханне, пра пяшчоту.

Мікола...

Шмат гадоў я віншаваў яго ў студзені, чацвёртага, у дзень святога Міколы, з яго ўласным днём нараджэння.

Адзін толькі раз, даўно, закруціўся і не патэлефанаваў, а ён страшна перажываў, шукаў прычыну, і мне доўга давялося вінаваціцца за сваю няўважлівасць.

Нас яшчэ яднала памяць пра Алясея Пісьмянкова, якога ён вельмі любіў як чалавека і паэта.

Яму ён прысвячаў вершы, не забываўся наведваць Кальварыйскія могілкі, дзе Алясей знайшоў свой вечны спачын.

Мікола... Ён так многа дабрыні аддаваў людзям... Я часта думаю, што нам вельмі не хапае гэтай дабрыні да сваіх блізкіх і сяброў. Мы часам шкадуем, што не сказалі адзін аднаму шмат цёплых харошых слоў, не зрабілі нейкіх патрэбных учынкаў, калі чалавека ўжо не стала з намі.

Мікола Шабовіч паспеў зрабіць шмат добрага людзям, напісаў нямаля шчырных паэтычных радкоў у сваім сумленым жыцці. Пад маміным крылом і пад крылом любай Айчыны.

Мікола Ермаловіч

Нарач, пансіянат «Будаўнік» ...Мне, уласнаму карэспандэнту Беларускага радыё, прафсаюз выдзеліў пуцёўку на адпачынак у гэты прыгожы азёрны край.

Шчыра кажучы, проста валяцца на пляжы ці праходзіць працэдурныя ніколі не ўмеў.

Штодзённы рытм рэпарцёра радзіе вымушаў быць заўсёды ў руху, і на такіх пасіўны адпачынак я не разлічваў.

Не ведаю, ці ўцёк бы дадому раней, як гэта ўжо бывала ў такіх выпадках, калі б на прыёме ў доктара разам з рэкамендацыямі аздараўлення лячэння не пачуў, што ён цікавіцца беларускай літаратурай, імкнецца нават гаварыць па-беларуску. Так ён стаў маім штодзённым суразмоўцам, і мы па вечарах рабілі доўгія пешаходныя вандроўкі ўздоўж нарачанскага берага.

А ў адзін з выхадных дзён, даведаўшыся, што ў яго ёсць машына, я прапанаваў з’ездзіць разам у Маладзечна. З сабой я прыхапіў на адпачынак стос экзэмпляраў маёй першай паэтычнай кніжачкі «Брама», балазе яна была не надта аб’ёмная і каштавала ўсяго дваццаць капеек. Дарэчы,

Я, ды і мой спадарожнік, былі ў шоку. Як? Літаральна адна фраза, і сам Ермаловіч пазнае мяне па голасе!

— Ведаецце, — прамовіў гаспадар, у не надта відущых людзей слых абвостраены. Ды я яшчэ ваш пастаянны слухач Праходзьце, калі ласка!

Да гэтага часу шкадую, што не было з сабой майго рэпарцёрскага магнітафона. Не ўзяў яго ў адпачынак, бо гэта цяпер можна запісаць суразмоўцу на звычайны смартфон, а тады мая рэпарцёрская прылада важыла пад два кілаграмы і элементарна не ўлазіла ў дарожную валізу.

Ды і жонка казалася: «Ты ж адпачываць едзеш — навошта табе лішні груз?!».

Мікалай Іванавіч быў выдавочна рады нашаму прыходу.

Таму гутарка зацягнулася, і гаспадар не надта спяшаўся развітвацца з гасцямі.

Гэта быў пачатак дзевяностых, многа светлых мар і надзей.

Мой спадарожнік таксама быў узрушаны. Ён нічога раней не ведаў пра гаспадара кватэры. Праўда, па дарозе я паспеў яму каротка распавесці пра славу маладзечанцаў, але тое, што ён убачыў і пачуў, пераапаяла яго, і на зваротным шляху доктар шмат гаварыў пра свае ўражанні ад сустрэчы.

Наступны раз мы пабачыліся з Міколам Іванавічам у Мінску на з’ездзе Саюза пісьменнікаў.

Ён спачатку не пазнаў мяне, калі я яго аклікнуў, але далей, пачуўшы голас, адрозна згадаў нашу сустрэчу ў Маладзечне.

Ён ужо жыў у Мінску, яго працы пабачылі свет, але настрой быў, мне здаецца, горшы, чым падчас нашай мінулай гаворкі.

Здавалася, прыйшло прызнанне, стаў даступны плён яго шматгадовай напружанай працы, ды нешта непакоіла Ермаловіча, рабіла яго самотным. І я пабачыў неўзабаве пацвярджэнне майго ўражання.

Падчас з’езда тады панавала мітынгавая раскаванасць, якая часам пераходзіла ў крыкі і ўзаемныя знявагі.

Прыкра было бачыць, як адзін з творцаў груба адпінхнуў Ермаловіча ад трыбуны.

Ён бездапаможна глядзеў сваімі падслепаватымі вачыма, і было відаць, як яму непрыйма адчуваць такое стаўленне ад сваіх былых аднадумцаў.

Увогуле, пасля заслужаных захопленых водгукаў на яго публікацыі часам у яго адрас пачалі гучаць папрукі ў непрафесіяналізме, у гістарычнай недакладнасці, у няслушнасьці яго пэўных высноў.

Хутка і я стаў мінчанінам, але з Ермаловічам сустракацца і размаўляць больш не даводзілася.

Ды нечакана лёс зноў далучыў мяне да яго асобы. На жаль, у сумную і горкую гадзіну. Я працаваў у Саюзе пісьменнікаў, і адным з першых даведаўся пра трагічную вестку аб тым, што Мікалай Іванавіч загінуў пад коламі машыны.

Разам з прыхільнікамі яго творчасці мы адпраўлялі яго ў апошні шлях у родны горад, у якім не так даўно ён стаў Ганаровым грамадзянінам.

На могілках у Маладзечне мне давялося весці жалобнае развітанне, гаварыць разам з іншымі словы ўдзячнасці і памяці слаўтаму чалавеку, вернаму сыну Айчыны.

Людзей на развітанні было нямаля. Разам з тымі, хто прыехаў з Мінска, у сумным маўчанні стаялі землякі, суседзі, былыя вучні і калегі па працы.

Назад мы вярталіся позна. Было сказана шмат слоў, выпіта горкая чарка. І я ўспамінаў па дарозе тую даўнюю нашу сустрэчу і часлівыя хвіліны судакранання думак і радасць узаемаразумення.

Бачу з далечы гадоў, як святліста мільгае ён чубам у тым не надта густым аб'езджаных, «Жыгулях» сонечным і грыбным вераснёўскім днём, крыху адсунуўшы ўбок свае рэдакцыйныя турботы. Здзіўляўся я тады, што ён, Рыгор Яўсееў, чамусьці больш прыглядаецца да верхавін арэшніку, чым блукае вачыма па нізе, як мы, астатнія. Але ж грыбы знаходзіць! Тады і мне, і Уладзіміру Шахаўцу, і Уладзіміру Паўлаву, усёй нашай грыбной кампаніі ён і распавёў пра свой даўні выпадак-канфуз, калі аднойчы, зрываючы арэхі, строз з галіны змяю. І пераглянуліся мы тады, нават не зусім паверыўшы: «Як яна запаўзла туды?» Калі б тое казаў рыбалоў, яму можна было і не паверыць, у тых заўсёды ўсё перабольшана, а вось не даць веры грыбніку, ды яшчэ паэту... З гэтым трэба было згаджацца. Ды і ніякія змеі тут нас не падсцерагалі. А яшчэ ж цешыў і герой вядомага твора Рыгора Яўсеева сам Змей Гарынавіч.

Сеяў сваім насеннем

Ад Анатоля Вялюгіна некалі прыклеілася да яго і добра прыжылася мянушка «аўсяны чуб». Упартая светлая шавялюра яго сапраўды была падобна на шумлівы авёс. Зрэшты, авёс шумеў і ў яго прозвішчы — Яўс-с-сееў. Было ў тым прозвішчы яшчэ і тое, што ішло ад сейбіта. «Хто сеяў? Я сеяў. Бо я — Яўсееў», — жартавалася часам і так. А сеяў ён сваё, слоўнае, гумарыстычна-сатырычнае. Асцюковіста выглядалі, добра калолі прайдзісветаў яго асцінкі гумару. Хоць па натуре паэт, як мне здавалася, быў тонкі лірык. Я і чакаў увесь час, колькі мы з ім сябравалі, што ён усё ж пачне пісаць цёплыя лірычныя вершы. Душа ў яго была прачулая і трапяткая, нават блакіт вачэй таксама схляў да лірыкі. Хіба што сама ўсмешка ў Рыгора Мінавіча падсвечвалася шчырым народным гумарам. У сваім вершы «Жыві, сатыра!», якім адкрываецца кніга «Мох на бяровенні» (1979), паэт прызнаецца:

Я люблю, калі вясною
Закінае бэз бухматы.
Стаў бы лірыкам даўно я,
Вы даруйце мне, дзяўчаты.

Ну, вядома, стаў бы надрэнным лірыкам паважаны Рыгор Мінавіч, мы і не сумняваемся ў гэтым, аднак уся прычына вольна з чым:

Ля мяне прайшоў хапуга.
Сустракаюцца нярэдка
Марнатраўцы і праныры.
Сонца я люблю і кветкі,
Дык няхай жыве сатыра!

Дарэчы, «мох на бяровенні» — гэта яго, выпалены з жыцця, вельмі ўдалы і трапны вобраз. Ён і малюнкам, і ўсім сансам сваім, без ніякіх тлумачэнняў, гаворыць пра вельмі многае. І чытач адразу здагадваецца, што ўсім зместам і задумай сваёй аўтар выступае супроць усялякай замшэласці, не прымае тых, хто жыве і думае толькі старымі катэгорыямі, усяляк пярэчачы свежай жыццёвай навізне. Імшаны вобраз — гэта чыста сялянскае адчуванне і ўвасабленне ўсяго адмоўнага ў нашым жыцці. А сялянскае ўсімі паводзінамі, нават выразам твару, дужа падкрэслена і ў самой натуре Рыгора Яўсеева. Працуючы ў выдавецтве «Мастацкая літаратура», ён, у адрозненне ад многіх яго ўжо распешчаных славай калея, вельмі ахвотна едзе з моднай тады летняй рабочай дапамогай пасірацельным калгасам. Спачатку — на сенакос, потым — на бульбу. Выдаўцоў-памагатыч некалі трывала прапісалі да Капыльшчыны. Там, у вёсцы Вуглы, ён адчуў сабе такім жа сваім чалавекам, як і ў вёсцы Барок у Бялыніцкай раёне, дзе нарадзіўся. Вольна было паэтавай душы і ў полі, і ў лузе. Лёгка хадзіла, аж спявала ў яго руках самім жа адкляпаная каса. Ды і ў любой наспелай працы, за якую ён браўся там, у Вуглах, адчувалася сур'езная напорыстасць, сялянская хватка. Як кажуць самі вясковыя, працаваў у сваю ахвоту. За гэта і палюбілі яго жыхары вёскі. Сяброў там у яго было шмат. І сярод старэйшых, і сярод маладых. Там, на Капыльшчыне, сустраў ён і жанчыну, з якой і пачаў па-ноўму ладзіць сваё сямейнае жыццё-быццё.

Ён быў рэдактарам некалькіх маіх паэтычных кніг. Тады я і адчуў, з якой любоўю і заклапочанасцю ставіцца Рыгор Яўсееў да паэтычнага слова. Нідзе нічога нікому не навязваючы, рэдактар

Рыгор Яўсееў.

Яўсееў усё ж дамагаўся дакладнасці думкі, гледзіў каструбаваць, праясняў невыразнае, дбаў, каб слова стаяла толькі на сваім месцы. Яму спадабалася мая кніга «Галоўная вярста». Яе ўжо збіраліся падпісаць у друку. І тут раніцой патэлефанавалі ён. «Прыходзь тэрмінова, будзем вырашаць адно пытанне», — мнагазначна сказаў Рыгор і паклаў слухаўку. І гэта мяне нават напалохла. Якое там нечакана ўзнікла пытанне, пачаў гадаць. А было яно не столькі сур'езнае, як перастраховачнае. У той час па нейкай заўвазе «зверху» ўсчалася кампанія па зніцці з твораў прысвячэнняў. А ў мяне ў кнізе ішоў верш з прысвячэннем Уладзіміру Паўлаву, які працаваў тады ў тым жа выдавецтве загадчыкам рэдакцыі. У вершы абыгрываецца сама вёска Замошша, дзе нарадзіўся паэт. Выбудаваны ён у форме звароту да Уладзіміра Андрэевіча. «Ідзі да Варлена і разбірайся сам!» — сказаў, як адрэзаў, мой рэдактар і, сунуўшы ў рот цыгарку, пайшоў у калідор перакручыць. Варлен Бечык у той час працаваў намеснікам галоўнага рэдактара. Яго слова было вырашальным там, дзе справа тычылася паэзіі. Бечык сустраў мяне заклапочана. Ён сказаў, што прысвячэнне трэба здымаць. А зняўшы яго, трэба здымаць і верш. Але не хацелася б пакрыўдзіць і Паўлава. Яму і верш сам падабаецца. Трэба думаць, якое тут знайсці выйсце. І яго, крыху ўзважыўшы, знайшоў ён сам. Варлен прапанаваў: «А давай выскачым за кошт загалова, назавём верш так: “Замошша — вёска Ул. Паўлава”». Скажу шчыра, гэта мне не спадабалася, ды і сёння не падабаецца. Вось адгортваю і зараз 57 старонку, а там гэтак рэкламна-лабавое: «Замошша — вёска Ул. Паўлава». Але я тады без пярэчанняў пагадзіўся з усім, бо жадалася, не цяргалася як найхутчэй патрымаць у руках гатовую кнігу. Сам Рыгор Яўсееў на гэта не сказаў нічога, толькі мнагазначна прамаўчаў. Было, здаралася ў выдавецкай справе ўсялякае. У часы так званай барацьбы з п'янствам выразаліся нават «чаркі» ў звыклых радках класікаў. Сам паведаміў мне пазней Рыгор Мінавіч, што будзе рэдагаваць маю наступную кнігу паэзіі. Спадабалася яму і назва «Пярэймы дня». Толькі доўга ламалі мы галаву, як перакласці назву на рускую мову. Тады гэта было абавязковым для ўсіх кніжных выданняў рэспублікі. Вылілася ўсё ў вялікую спрэчку, да якой далучыліся ўсе прысутныя ў рэдакцыі. Сышліся на гэтым — «Дню навстречу». Мінута больш за трыццаць гадоў з таго

часу, але я і сёння ўпэўнены, што пераклад той недакладны, нават прыблізны. «Хай гэта цябе не хвалюе. У вершах жа тваіх ад гэтага нічога не змянілася», — і тут супакой у мяне Рыгор Яўсееў. Наогул, як я заўважыў, супакойваць людзей ён умеў. Гэта таксама чыста сялянскае, а можа, і яго асабістая рыса характару.

Мне заўсёды здавалася, што ў гумарыстычных і сатырычных творах цяжка быць першаадкрывальнікам. Усё тое адмоўнае, што здараецца ў жыцці, усе тыя заганы, чалавечыя і грамадскія, здаўна ўсім вядомыя. Што ні вазьмі — усё як

быццам ужо заўважана паэтамі. І, тым не менш, у кожнага чалавека мусіць быць сваё стаўленне да ўсяго адмоўнага ў жыцці. Гэтым і павінен кіравацца паэт-сатырык. Той жа верабей з верша Рыгора Яўсеева «Верабей пад воблакам» нам ужо як быццам знаёмы, але ўзяцеў у нашым выпадку занадта высока. І аўтар зусім не паўтарае, а толькі шчыра пераконвае:

Тут я казку пераб'ю:
Шкодзяць высі вераб'ю.

Казачнае ў яго гумарыстычных вершах добра і пацешна праецыраецца на рэальнае дзіцячае. Яго дзіцячыя кнігі «Нашы хлопцы-рыбакі», «Дзядзькавы памочнікі», «Кіт Мікіта» былі цёпла сустрэты малымі чытачамі і адразу сталіся ім зразумелымі. Варта адзначыць, што гумар паэта, і дарослы і дзіцячы, вельмі сугучны шчыраму народнаму досціпу, у ім заўсёды прысутнічае добры фальклорны грукт, добразычлівая мера іроніі, а сама ўсмешка нібыта прыхавана ў вуснах і вачах, яе трэба і шукаць у выразе вачэй і вуснаў, а яшчэ ўважліва ўслухоўваючыся ў гучанне слова. Паэт добра ведае яго сілу і ўласцівасці. Часам само народнае выслоўе змяшчае ў сабе столькі ж, колькі тоіць і душа чалавека. У гэтым паэта Рыгора Яўсеева не трэба было пераконваць. У гэтым ён часта імкнуўся пераконваць тых аўтараў, якіх даводзілася рэдагаваць. Любіў ён пасмакаваць свежае і нерушнае слова. З дапамогай сугучнасці ці падобнагучнасці слова, а не выпадку ці ўчынку героя, вырашае часта Р. Яўсееў і сваю сатырычную задачу. Нагадаю адзін з вершаў гэтага плана «Дажджавыя». Яго герой па прозвішчы Гультаенка, які ў сваім жыцці аддае перавагу не працы, а адпачынку, толькі таго і чакае, паглядаючы на неба, калі ж пойдзе дождж, бо ён для гультая самая найвялікшая боская ўзнагарода. А няма дажджу — ён злуецца:

— Шэры злыдзень,
Зарадзіў бы хоць на тыдзень.
Сонца промні шле жывыя —
Прападаюць дажджавыя,
Дармавія,
Дражджавыя.

На сугуччы пабудаваны і верш «Парфен і партфель»:

Сядзеў
Парфен,
Глядзеў
Партфель...

І пасыпалася з таго партфеля так шмат усяго, на што і не спадзяваўся сам герой верша. Партфель жа быў моцна прывязаны да чыноўнага крэсла. І далей ідзе развязка, хай і самая нечаканая для героя, але ж вельмі чаканая і зразумелая для чытача: трэснула крэсла — непатрэбным стаўся і партфель.

Калі шукаеш смешнага, дык знаходзіш яго ўсюды, дзе толькі ступае сам чалавек. Няма яго хіба толькі ў трагічным. А вось што тычыцца самой творчасці і канкрэтна літаратуры — яго там заўсёды хапае, як кажуць, пад завязку. Спрабуючы закрануць і гэты багаты пласт, Рыгор Яўсееў прыбываў сабе яшчэ адну мянушку — Удовін сын. Гэта калі з'явілася яго вядомае «Падарожжа на Парнас». І звычкі аўтараў, і іх пакутлівыя пошукі,

што наглядна паўстаюць не знаходкамі, а страгамі, і яшчэ шмат чаго нянаскога-парнаскога, былі добра вядомы Яўсееву — рэдактару і паэту. У новым раздзеле паэт убачыў і той самы «мох на бяровенні», нават заўважыў, як ён лёгка перавандроўвае з бяровення на душу чалавечую. Дасталася там і рэдактару, і перакладчыку, і плагіяту. Але пасля гэтага сам аўтар звывыкся адгукацца на мянушку Удовін сын. Па ўсім адчувалася, што новая творчая задумка, ці нават прымка гумарыста Яўсеева, была заўважана. Не думаю, што нехта з літаратараў адчуў сябе ў такім

разе пакрыўджаным. Бо не было і нейкай канкрэтыкі ў новым творы паэта.

Наіўна думаць, што творы сатыры і гумару пісаліся ў свой час толькі дзеля таго, каб некага расмяшыць. Для смеху існавалі так званыя «кухонныя анекдоты», а сатыра і гумар лічыліся «зброяй» у руках партыі. І яны мусілі «бязлітасна» выкарчоўваць тое зло, што мела месца ў нашым жыцці і перашкаджала яму. Як яно ўсё «выкарчоўвалася», карчы самі не раскажуць, бо іх даўно ўжо няма і ў паміне. А васьм твораў, якія мелі пад сабой жыццёвую аснову, засталіся, і па іх сёння можна меркаваць і пра майстэрства аўтара, і пра яго творчую індывідуальнасць ды адметнасць самога творчага почырку.

Урэшце, пра дзейнасць гумару і сатыры я нічога не перабольшваю. Дастаткова пагартаць старыя падшыўкі часопіса «Вожык» — і можна адразу адчуць, што для многіх «герояў» яго фельетонаў і крытычных допісаў проста нейкім там смехам усё не заканчвалася. А Рыгор Яўсееў лічыў сябе паўнапраўным вожыкаўцам. У «Вожыку» працаваў ён на пасадзе рэдактара аддзела фельетонаў і пісьмаў быў членам рэдкалегіі і літкансультантам. Часопіс стаўся і апошнім месцам яго працы. А свой працоўны шлях ён пачынаў у Бялыніцкай райгазеце «Зара камунізму». Потым быў часопіс «Польмя», і, здаецца, надзейна прапісаўся ён у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Была ў яго біяграфія і Вышэйшая партыйная школа, якая ў тыя гады дала добры грунт для кар'ернага росту. Але ён быў з тых, хто, кажучы словамі вядомага паэта, «рабіў сабе кар'еру тым, што зусім не рабіў яе». Яму б толькі часу больш, каб пісаць нешта сваё, а астатняе ўсё прыкладзецца само. Але часу больш, чым ёсць, не бывае. Ніякім аршынам не надточыш ні суткі, ні хвіліны. У тым жа часопісе «Польмя» (ведаю па сабе), дзе працоўны дзень цягнуўся толькі тры гадзіны, іх ніколі не хапала на рэдагаванне тэкстаў, вычытку карэктур, часам — і сумных разборак з аўтарамі. Чагта на гэта ахварываліся і ночы, выхадныя ды святочныя дні. Стасункі з аўтарамі ў яго былі свае, прыязныя і сардэчныя.

Яго спадчына магла б быць намнога большай, калі б усё створанае было сабраны і дайшло да чытача. Шмат што з напісанага і надрукаванага не знайшло месца ў яго кнігах. Я не кажу тут пра няздзейсненыя задумы, якія абавязкова мусяць быць у кожнага аўтара. Добрым унёскам у айчыннае пісьменства стаўся яго слоўнік гаворак Бялыніцкага раёна «Маці казала так». Кажуць, паэт рыхтаваў яго другое выданне. Знайшоў я надаўна ў сваім асабістым архіве і яго выдавецкае заключэнне на адну з маіх пазнейшых кніг «Кубак блакіты», датаванае 14 лютага 1990 года. Коротка, двума абзацамі сказаўшы пра вартасці кнігі, завяршыў ён такім сказам: «Умее паэт і ўсімхнуцца ў радку». Гэтае самае я і сёння пераадрасавалі бы яму самому, які ўмеў і ўсміхаўся і ў кожным радку, і ў кожным дні свайго жыцця. Не толькі ў яго прозвішчы, але і ва ўсёй жыццёвай штодзённасці, у тым ліку і ў творчасці, адчувалася моцна падкрэслена чыста сялянскае, дужа зямное, да ўтрапёнасці працалюбнае. На сваёй ніве ён сапраўды бачыў сябе сапраўдным сейбітам. І нічога я тут не перабольшваю. Хіба дадам, што сеяў сейбіт толькі сваім уласным насеннем.

Казімір КАМЕЙША

«Наліўшы чашу радасці праз край...»

Сёння да ўвагі чытача — творы вядомага цюркскага паэта, мысліцеля, грамадскага і дзяржаўнага дзеяча Алішэра Наваі. Усходняя мудрасць, адлюстраваная ў яго паэзіі, выйшла далёка за часовыя і геаграфічныя межы яго эпохі, — шостае стагоддзе яна не страчвае сваёй актуальнасці. Пераствораныя па-беларуску айчыннымі аўтарамі шэдэўры ўзбекскага гена ўраджаюць сваёй глыбінёй і вобразнасцю.

Алішэр НАВАІ

3 «Пасланню краўчаму»

О краўчы, чашу блізкасці налі,
Каб я згадаў: мы блізкімі былі.

Даўно маё жыццё ў расстанні з ёй,
Жадаю толькі з ёю быць адной.

Любимых мне сягоння не стае,
Дзе суразмоўцы, сябрукі мае?

Усе ў чужыну і ў зямлю сышлі,
Сад вечнасці сабе там здабылі.

Душою у расстанні я згараў,
Прывыкішы разлучацца, я згараў.

Адзін сябрук застаўся — хай жыве,
Хай шлях яго не згубіцца ў траве.

Мы з ім у вярнасці душой расцём,
Хай будзе верным для яго жыццём.

Калі ён скарб у вярнасці здабыў,
Сказаў: «Мне кожны праўду гаварыў».

Спазнаўшы славу вярнасці, хутчэй
За чайнай верных памяні людзей.

Расстанне прыспяшаючы ў журбе,
Даверыць двух сяброў я мог табе.

Адзін сябрук, і нібы сын ён мой,
Для сэрца — радасць, для душы — спакой.

Душу другому я даверыць рад,
Ён мне радней у сто разоў, чым брат,

Ён у жыццёвым садзе як фазан,
Другі — як кіпарыс, чый стройны стан.

Той — прыгажун для сэрца маладых,
А той жа мудрасцю займае дых.

Той рэўнасцю ў навуцы мае плён,
А той вучоным свой дае закон.

Вядомы першы: гэты чалавек
Па праву носіць імя Мірза-бек.

Як скажуць аб другім, яго красе,
«Вось Свет-Дэввіш!» —
усклікнуць тут усе.

З адным расстанне паліць мне душу,
З другім расстанне — нежывы хаджу.

І стала жыць намнога мне цяжэй,
Калі пра іх не чую ад людзей.

Калі пра іх пачуеш, дай мне знаць,
Спяшайся ўсё, што скажуць, перадаць.

Калі яны ў раі ішчасліва п'юць,
Расстанне ўвострыць больш бяду маю.

Хай Бог табе найлепшы шлях дае,
А краўчы чашу радасці налье.

Наліўшы чашу радасці праз край,
Ты ўсмішкай кожны новы дзень вітай.

Правер, ці добра людзям жыць было,
Тут жыць, дзе весела уладарыць зло?!

Не вечныя, ты ведай, шах ці бек,
Дзе дараваны богам шах ці бек?

Пакутніка-султана войска дзе?
Няма тут іх, як пылу на вадзе.

Дзе, дзе Камбер-Алі і дзе Мазід,
Дзе сам Султан і дзе ж наш Нур Саід?

Вялікім кожны бачыў тут сябе,
Няма слядоў і тых, хто ў журбе.

Яны сышлі, будзь вечным
праз свой страх,
І вер: да вечнасці ты знойдзеш шлях.

Віно здзяйснення маеш, і парог
Пераступі. Хай дапаможа Бог!

О краўчы, дай мне хоць адзін глыток,
Каб я адсюль нікуды ўжо не ўцёк.

Я зноў адзін, дык дай жа чашу мне,
Шкадуючы самотнага мяне.

Мне кожны міг аб ішчасці сумаваць,
Ад адзіноты слёзы праліваць.

Нямала я па свеце пахадзіў,
Па свеце я бязмежным пахадзіў.

Бываў між тых, хто вераю жыве,
Між тых, што і без Бога ў галаве.

Я бачыў беды тысячы людзей
І акіяны слёз з людскіх вачэй,

Магутнасць і шляхетнасць, ішчасце меў,
Багаціце і высокі сан я меў.

Усё, што людзям трэба, я знайшоў,
Але ўсё кінуў я і ў свет пайшоў.

Усё, што кліча нас, было ў жыцці,
Ды вярнасці не мог нідзе знайсці.

Ад тых, каму быў верны я не раз,
Сто жорсткасцяў займеў я у адказ,

Каму я дапамог знайсці свой шлях,
Той стрэліць быў гатоў мне на вачах.

А той, прад кім я галаву схіляў,
Каменямі адразу абсытаў.

Каму хвалу прыносіў мой язык,
Той на кавалкі рэзаў мой язык,

Каму хацеў я оду напісаць,
Той мог мне, як трыснёг, руку зламаць.

Кахаў я — і знявагу я спазнаў,
Душу адкрыў — няшчасце я спазнаў.

Не, вярнасці не знойдзеш між людзей,
Ад гэтага душа баліць мацней.

Напэўна, мы такія тут адны —
Без дабрыві Адамавы сыны.

Пакутую, мне горыч не забыць.
Але як нам далей такімі жыць?

Калі б пакінуў розум я ў журбе,
Я гэтым бы абгаварыў сябе.

Праўдзівых і сумленных тут няма,
У горадзе, пустыні іх няма.

Я тут адзін такі, такім я стаў,
І я не той, хто вярнасць пагубляў.

Ды лепш пра гэта мне не гаварыць,
Я сам налью віна і буду піць.

Хто ж чашу вярнасці мне паднясе,
Не падмяшае гора, як усе?

Піць буду век, віно мне як вада,
Каб п'яным быць да страшнага суда!

Пераклад Віктара ШНІПА

Не шукай жа апраўдання:
«Што, маўляў, табе зрабіла?»

Ты адна, мая забойца,
сэрца лёгка мне спаліла.

Валаском ў агні гарачым палымянай,
зыркай ссвечкі

Выгінаўся я бязвольна,
покуль ты мяне паліла.

Ты, як паляўнічы трапны,
на агні кастра дзічыну,

Ўсю душу, з якой крывава дождж
бясконца ліў, спаліла.

У мяне былі жаданні —
іх маланкаю забіла.

У мяне былі сумневы —
ты без следу іх спаліла.

Наваі, ты марыш зноўку
пра рубіны яе вуснаў —
Ды, пра што ты раней ты думаў,
ўсё любоў твая спаліла.

Пераклад Юліі АЛЕЙЧАНКІ

3 цыкла «Карысныя парады старасці»

Ад свечкі полымя матыль начны згарыць
датла...

Навошта, прыгажуня,
ты са свечкі прыклад узяла?

З табой расстанне перанесці я не ў сілах!
Ты б і анёлу крылы апаліць змагла!

Не зоркі — слёзы над зямлёю ноччу
заблішчэлі.

Смуга ўздыханняў палкіх небакрай
завалакла.

Сам падзішах заснуць ад рэўнасці
не змог бы,

Пачуўшы, што ты мне сваё каханне
аддала.

Я ў сне такое бачыў, а затым, на жаль,
прачнуўся,
Ад слёз балючых у вачах імгла.

І ўсё ж я гэты сон у сэрцы захаваю...
Як добра, хоць у сне, ды ты са мной была!

Ах, бедны Наваі!
Брыдце ён праз пустыню.
Адны звары вакол... Ні ежы, ні жытла!

Ад жарсці сэрца ўсё разбітым стала,
У стэпу болі следапытам стала.

Каменняў град абрынуўся на цела,
Рубцамі ран яно пакрытым стала.

А галаву на скалы знеслі хвалі —
Уся ў крыві, яна гранітам стала.

У ішчыліну забіўся розум, як вавёрка,
Калі мая душа нябытам стала.

Калі мой лёс пакрыўся раптам цемрай,
І сэрца цемраю пакрыта стала.

Кроў слёз маіх для сонца, як для чашы,
Кружыць, надобна зорным светам,
стала.

Ці ж можна, Наваі,
душы забыцца,
Калі пакутаў забыцца забытым стала?

Пераклад Генадзя АЎЛАСЕНКІ

3 цыкла «Рэдкасці юнацтва»

Як мяне б ты ні гнявіла —
буду моўчкі я цярыць.

Колькі б слоў ні парушала —
буду моўчкі я цярыць.

Абяцала ты мне муку,
людзям — вярнасць. Іх пакінь,
Дай мне тое, што казалася,
буду моўчкі я цярыць.

Слова мілай — верш Карана,
хочаш ты мяне караць,
Ды душа адважней стала —
буду моўчкі я цярыць.

Валасы твае дурманяць,
любай твару сонейка
Цень твой мне намалявала —
буду моўчкі я цярыць.

Што твая усмішка значыць?
Як яе мне разумець?
Ты на што мне намякала?
Буду моўчкі я цярыць.

Наваі, рука каханай сэрца сціснула тваё —
І яно ўжо радасць сее:
«Буду моўчкі я цярыць!»

Усё, чым валодаў раней,
у міг адзін бяда спаліла,
Душу, што жыве ў надзеі, ты,
адкрыўшы рот, спаліла.

Пакінуць пасля сябе паветра

«Восеньскі салон» радуе незвычайнымі работамі маладых таленавітых мастакоў і фатографу. Любы твор — гэта, па сутнасці, невялікі, але насычаны эпізод з жыцця яго стваральніка. Пра крыніцы натхнення, прафесійны шлях і стварэнне незвычайных кадру распавядае фатограф *Aksiniya Moon*, некалькі работ якой можна было пабачыць на выстаўцы.

— Давайце вернемся ў мінулае. Як вы пачыналі? Дзе вучыліся, як вырашылі займацца фатаграфіяй прафесійна? Ці былі настаўнікі, якія накіроўвалі, падказвалі?

— Мая першапачатковая адукацыя — вышэйшая эканамічная. Зараз атрымліваю ў сферы турызму.

Фатаграфіяй стала захапляцца пасля таго, як на восьмы дзень нараджэння мне падарылі першы ў жыцці фотаапарат *Nikon 5100*. Але, каб самой не разбірацца ў ім, вырашыла пайсці на базавыя курсы фатаграфіі. Чаму не працягнула навукацца далей? Хацела знайсці свой стыль метадам проб, эксперыментаў і памылак. А ўсе курсы і майстар-класы ўспрымаліся як чужы вопыт, погляд на свет. І няхай я ішла даўжэй, але сваім шляхам. Асабліва мяне натхняла творчасць Фрыды Кало і Сальвадора Далі. Я нават зрабіла татуіроўкі з іх партрэтамі.

— Як вы знайшлі свой стыль?

— Эксперыменты, назіральнасць, мноства кадру і любоў да «мовы фатаграфіі».

— Галоўным героем многіх вашых фатаграфій з'яўляецеся вы самі. Чаму так?

— Таму што сябе і свой сусвет мы ведаем лепш за ўсё. Моцныя і слабыя бакі. Не трэба траціць час на знаёмства з чалавекам, яго поглядамі на жыццё. Мабыць, гэта прагучыць эгаістычна, але шчыра: мяне не цікавіць сусвет іншых людзей праз мой аб'ект. Прынамсі зараз. А здымаць вяселлі — увогуле для мяне страшэнны сон.

Я люблю нацюрморты, прадметы, прыроду. Усё тое, з чым не трэба дамаўляцца і чаму дагаджаць.

— Дарэчы, пра нацюрморты. Чым для вас прывабны гэты жанр?

— Я заўсёды любіла прыгожыя рэчы. Посуд, дэкор, тэкстыль, свечкі і ўсе натуральныя матэрыялы.

Але любіць і перадаць прыгажосць — розныя рэчы. Спачатку мае нацюрморты і кампазіцыі былі крыху «нязграбныя», «дакладна раскрасленыя», пазбаўлены жыцця. Пазней я стала адчуваць прадметы і бачыць карцінку ў перспектыве. Мне заставалася толькі націснуць кнопку.

А яшчэ ваза з кветкамі ці талерка з віннагардам не скажа потым, чаму яна не такая прыгожая атрымалася і чаму вінаград заплюшчыў вочы (*усміхаецца*).

— Як праходзіць працэс стварэння работ: ад ідэі да ўвасаблення?

Калі ўзяць серыю «Дзіўныя нацюрморты», то яна была створана на канцэпцый, якую я выношвала доўга: чакала «таго самага натхнення». І нарэшце яно прыйшло раптоўна восенню 2021 на лецішчы.

«Тая, якая танцуе».

Я пабегла ў лес, стала збіраць мох, галінкі, лісце. Гэта быў канец кастрычніка, і ўжо з расліннага прыгожага матэрыялу пад нагамі засталася няшмат «мадэляў». На ўчастку знайшла кавалкі цэглы, старую аконную раму, у доме — ізастужку, фольгу, пачак запалак. Ідэя была ў тым, каб сумясціць натуральныя прыродныя прыгожыя матэрыялы са звычайнымі прадметамі ў доме. Гэткі «экалагічны калаж» у кадры. Ну і змяшэнне

несумяшчальнага, розных стыляў — для мяне цікавы эксперымент.

Дарэчы, ведаеце, чым добры любы эксперымент? Вы ад яго не чакаеце чагосьці незвычайнага, але ў выніку ён можа стрэліць.

Я паважаю ўсе стылі, напрамкі, віды мастацтва, але мне больш блізкі арт.

— Чорна-белая ці каляровая фатаграфія?

— Калі аўтапартрэт, тады чорна-белы, каб сканцэнтравацца толькі на чалавеку. Калі нацюрморт — безумоўна, колер. Дарэчы, на адкрыцці выстаўкі да маіх работ падыйшла пара, і малады чалавек сказаў дзяўчыне: «Не разумею, чаму амаль усе фатаграфіі тут чорна-белыя?» І прайшлі далей. Праз некалькі секунд хлопец вярнуўся і стаў фатаграфавачь мае работы на тэлефон. А я — яго.

— Пагаворым пра «Восеньскі салон». Як вам такі досвед?

— Памятаю, калі прыйшла ў маі на такую выстаўку, мяне моцна ўразіла, колькі таленавітай моладзі ў нас у Беларусі. Некаторыя работы па духу і стылі былі мне вельмі блізкія. Я вырашыла падаць заяўку на наступны салон. І вельмі ўзрадавалася, калі мае работы выbralі. З больш чым 700 мастакоў і фатографу ўзялі 246. Я ўпершыню трапіла на такое мерапрыемства, вельмі хвалявалася і вырашыла, што, напэўна, трэба было прадставіць і іншыя работы. Ведаю, што працэс адбору ўласных твораў у многіх выклікае цяжкасці. Таму зрабіла гэта проста інтуітыўна. У асабістым кабінэце на сайце галерэі дадала яшчэ многа іншых фатаграфій.

— Вясной гэлага года ў вас была персанальная выстаўка. Як усё адбывалася? Арганізацыя сваёй экспазіцыі ўсё ж крыху адрозніваецца ад удзю ў групавых.

— Першая выстаўка маіх работы прайшла ў Гомелі ў музеі фатаграфіі і друку дзякуючы вельмі добраму чалавеку Ірыне. Ведаю, яна абавязкова прачытае гэтае інтэрв'ю. Я бы зараз хацела сказаць ёй вялікі дзякуй. Яна здзейсніла маю мару.

А атрымалася ўсё вельмі цікава. Мы былі ў Гомелі, зайшлі з музей на экскурсію. Разгаварыліся з Ірынай, і я паказала

Aksiniya Moon.

ёй свае работы. Так на аднаго прыхільніка маёй творчасці стала болей.

Работы я адбірала сама, але іх павінны былі потым узгадніць і адобрыць. Пасля чаго дызайнер музея зрабіў афішу. Яна ў мяне зараз вісіць у рамцы.

Справа ў тым, што пра першую выстаўку я ведала за год (які праляцеў вельмі хутка), а падрыхтоўка да «Восеньскага салона» была вельмі спонтанная. Таму я нават, па маіх адчуваннях, не паспела зразумець, што адбылося.

Але, безумоўна, любая выстаўка — маленькі крок наперад.

— Дзе вы знаходзіце сюжэты? Што вас натхняе?

— Калі гаварыць пра аўтапартрэты, мяне натхняе музыка і асабісты шлях, за якім я ўважліва назіраю, аналізую і транслюю праз фатаграфію. Калі пра прадметную здымку — тады выпадкова знойдзены прыхожы і непрыгожы прадмет, які захочацца выкарыстаць у кадры. Гэта можа быць кавалак дрэва або каменьчык. Але дакладна не ўпрыгажэнне з золата.

— І даволі класічнае пытанне: што для вас мастацтва?

— Паветра, дзеля якога варта нарадзіцца, жыць і тварыць. І калі пасля сябе чалавек пакіне гэтае паветра, ён пражыў не дарма. Людзі сыходзяць, а іх творчасць застаецца. Мастацтва — гэта як працяг сусвету чалавека.

Гутарыла Арына ПРАНІКАВА

Абстракцыя і таямніца колераў

У выставачнай зале «Музея гісторыі Магілёва» прайшла персанальная выстаўка члена Саюза дызайнераў СССР мастака Валерыя Плаксіна. Творца — выпускнік факультэта прыкладнага мастацтва Маскоўскага тэкстыльнага інстытута. З 1978 года ён узначальваў мастацкую майстэрню ААТ «Магатэкс» і больш за трыццаць гадоў займаўся дызайнам тканін, вядомасць якіх перасягнула межы Савецкага Саюза. Валеры Плаксін стварыў мноства малюнкаў роспісу па тканіне, а паралельна пісаў карціны. Асноўны аб'ект творчасці майстра — не падзеі, якія адбываюцца ў жыцці, і нават не сама рэальнасць, а ўражанні, разважанні, унутраны свет, эмоцыі.

Экспазіцыя «Я — Валеры Плаксін. Арт-75» складаецца з шасці частак. Першая — серыя аўтапартрэтаў «Знайдзі мяне ці 7-я». Партрэты выкананы не ў звычайным класічным стылі. У іх выкарыстана абстракцыя, гульня слаёў, фігур, ліній і яркіх колераў: аранжавага, ліловага, фіялетавага, жоўтага, сіняга, чырвонага. У іншых партрэтах таксама выкарыстоўваецца многааслоўнасць, аднак чыстыя колеры замяняюцца прыемнымі кветкавымі малюнкамі. Нягледзячы на тое, што аснова партрэтаў аднолькавая, часткі кампазіцыі выгадна кантрастуюць адна з адной. Першая, што афарбавана ў яркія колеры, здаецца звязанай з сучасным мастацтвам і авангардам. Другая выглядае больш спакойнай і чымсьці нагадвае класічныя карціны, якія можна павесіць на сцяну ў кватэры.

Другая частка экспазіцыі прысвечана графіцы ў стылі Укіё-Э, што ў перакладзе з японскай азначае «вобразы зменлівага свету». На карцінах намаляваны самураі, квітнеючая сакура і іншыя элементы, якія асацыявуюцца з традыцыйнай Японіяй. Асабліваю ўвагу прыцягвае карціна «Хвалія», на якой рухаецца ружовая ад сонечнага святла вада, а таксама пейзаж «Гара Фудзіяма» з выявай далёкай заснежанай вяршыні. Адною з крыніц натхнення

«Цяжкія 90. Браткі».

для стварэння гэтых карцін сталі работы вядомага японскага жывапісца і графіка Кацусіка Хакусая.

Трэцяя частка выстаўкі — крэатыўная імпрэвізацыя на аснове работ вядомых мастакоў. Мы бачым больш графічную версію «Купання чырвонага каня» Пятрова-Водкіна, фантазію на тэмы «Чорнага квадрата» Малевича, «Танца» Маціса, «Сталасці памяці», «Прывіда Вермера Дэлфтскага» і «Аблічча вайны» Далі, а таксама некалькі партрэтаў самага Далі, якія выкананы ў графічным, абстрактным стылі. Таксама мы можам убачыць фантазію на тэмы карцін Пікаса, на адной з якіх Плаксін крытыкуе сучасны амерыканскі рух BLM і дадае да яе кароткі каментарый, чым яму не падабаецца гэты рух.

Чацвёртая частка складаецца з карцін у стылі авангард. Яркія колеры, разнастайнасць геаметрычных формаў і плоскасцяў, кідкія дэталі. Гэтая частка выстаўкі пераключаецца з аўтапартрэтамі. На карцінах таксама можна убачыць твары, але цяпер ужо зусім чужыя, загадкавыя і незразумелыя. І толькі глядачу вырашаць, каго яны убачылі на гэтых палотнах. Асабліваю ўвагу прыцягвае карціна «Цяжкія 90. Браткі», на якой намалявана некалькі партрэтаў, што перакрываюць адзін аднаго. Вочы адлюстраваных людзей альбо сумныя, альбо глядзяць на цябе з хітрасцю і злосцю, нібы плануючы злачынства. Напружаныя і трохі разгубленыя, гэтыя людзі ўсё роўна трымаюцца разам, бо наўрад вытрываюць паасобку. Ствараецца ўражанне, што калі паспрабаваць адарваць фігуры адна ад адной, то яны рассыплюцца або растуць наўпрост на палатне.

Пятая частка выстаўкі прысвечана творчасці мастака Леанарда да Вінчы, а таксама легендарнай амерыканскай кінаактрысе Мэрылін Манро. Партрэты Манро і да Вінчы, а таксама фантазіі на тэмы творчасці апошняга складаюць асноўную частку кампазіцыі. Ёсць і некалькі версій усім вядомай «Моны Лізы», выкананай у аўтарскім стылі самага Плаксіна.

Апошняя, шостая, частка — кампазіцыі свабоднага рашэння. Тут можна убачыць роспіс па тканінах ў асаблівай тэхніцы, якую сам Плаксін называе сублімацыйнай. Здаецца, такая назва ёй вельмі падыходзіць, таму што мы быццам бачым выісканні, якія зроблены з думак і эмоцый, жахаў і надзей мастака. Бяскончасць колераў і ліній, закручаная спіраль, гульня фактур, бліскучыя малюнкi на цёмным фоне — вось што можна убачыць, калі разглядаеш гэтыя работы.

Выстаўка Плаксіна — збор эксперыментаў, якіх ён зусім не баіцца. Мастак даследуе розныя галіны мастацтва і спрабуе працаваць у розных стылях, дае магчымасць глядачу трапіць у свет сваіх фантазіяў і задумацца аб жыцці.

Валерыя ГАЎРУКОВІЧ

Балет і сімвалы

У аснову балета «Жызэль» французскага кампазітара Адольфа Адана пакладзена старажытная славянская легенда аб вілісах. Незамужнія дзяўчаты, якім здрадзілі каханья, змушаны помсціць за сябе, па начах забіваючы маладых мужчын, зацягваючы іх у свае танцы.

Перад глядачамі разгортваецца гісторыя адносінаў Жызэль з усім светам. Імя паходзіць ад нямецкага слова «geisel», якое абазначае «заложніца». Аповед аб вялікай і чыстай душы сялянскай дзяўчыны, якая першапачаткова супрацьстаіць эгаістычнаму арыстакрату. Помста выходзіць на першы план не адразу. Ідэальна падабраны і час прэм'еры. Згодна з першымі актам, на дварэ ранняя восень, канец верасня, сяляне збіраюць ураджай вінаграду.

Фантастычны балет напоўнены вялікай колькасцю спасылак і містычных дэталей, якія не адразу заўважны, але дапамагаюць раскрыць загадку Жызэль. Сімвалізм нясуць у тым ліку і кветкі, якія выкарыстаны ў балете. Так, першапачаткова Жызэль гадае аб пачуццях Альберта на рамонах, звычайных палявых кветках, якія падкрэсліваюць яе натуральнасць, маладосць і чысціню.

Ужо ў другой дзеі на могільку з букетам кветак да яе прыходзіць Альберт. Толькі гэта ўжо не рамонкі, а лілеі. Кветкі,

Балетмайстар Ігар Колб.

— Для большасці балерын мара — роля Адэты-Адэліі ў «Лебядзіным возеры». А я заўсёды хацела станцаваць Жызэль. Гэтым разам Ігар Паўлавіч дапамог паглядзець на гісторыю па-новаму. Перыяд падрыхтоўкі быў значны. Канец папярэдняга сезона і верасень рэпетыцыі адбываліся практычна штодня. Звярнулі ўвагу на ўсё: мае рукі, ногі, нават на тое, як ляжаць валасы на галаве. Гэта неверагодна і цікава. Вялікае шчасце для артыста — працаваць з чалавекам, які мае такія велізарны досвед, — распавяла балерына. — Нягледзячы на тое, як многа гэтага спектакля зараз у маім жыцці, ён не надакучвае. Кожны дзень пражываю гэтую гісторыю. Не было яшчэ такой думкі: «Хутчэй бы гэтыя дзве гадзіны прайшлі!» Наадварот, хочацца, каб яны хутчэй пачаліся. Выйсці на сцэну і танцаваць у сваё задавальненне. Мая Жызэль светлая, рамантычная, закаханая, добрая, яна шукае свайго прынца.

Пастаноўшчык балета Ігар Колб выдатна ведае харэаграфічны матэрыял. За 25 гадоў у Марыінскім тэатры ён змог выканаць абедзве галоўныя мужчынскія партыі — Альберта і Ганса. Свае падказкі ў дапаўненні гэтых вобразаў ён шчодро перадаваў Эвэну Капітэну, які выконваў ролю Альберта, арыстакрата, а таксама Ігару Артамонаву, які прымераў вобраз Ганса, лесніка, сябра дзяцінства Жызэль.

Саліст Вялікага тэатра Эван Капітэн, у адрозненне ад партнёра па спектаклі, упершыню выконвае ролю ў балете «Жызэль».

Новая «Жызэль»!

якія сімвалізуюць ноч, цішыню. А ў правядырскай віліс на галаву ўскладзены міртавы вянок, сімвал вечнага кахання.

Танцы і размяшчэнне артыстаў таксама мае значанне. Прэм'ера адбылася ў сераду, у царкоўнае свята Узвіжання Крыжа Гасподня. Таму балетмайстар Ігар Колб прыняў рашэнне пераканфігураваць танцораў у сцэне сялянскага вяселля з прамавугольніка ў крыж, каб надаць танцу асаблівае значэнне. А вядомы бег па коле, дэманічны танец віліс распавядаюць пра вечнасць, няскоранасць.

Сутыкненне з сучасным

На сустрэчы з журналістамі, якая адбылася за дзень да прэм'еры, Ігар Паўлавіч распавёў:

— Мяне натхняюць людзі. Я з тых, для каго гэты момант важны і неабходны. Кожны дзень пасля пераезду ў Мінск я абдумваю тое, якой будзе «Жызэль» у нашым тэатры. Хацелася зрабіць яе з тварам, які будзе цікавы сённяшняму глядачу. Артысты, якія ўдзельнічаюць у спектаклі, гэтак спрыялі. Не хацелася быць штодня незадаволеным, выпраўляць, настаўляць і патрабаваць. Такія паводзіны не мая функцыя. Усё запэўнівала мяне, што мы рухаемся ў правільным кірунку.

Ігар Колб падзяліўся ўспамінамі. Першапачаткова разам з прапановай паставіць «Жызэль» было дакладнае ўказанне: «перанесці спектакль з Марыінскага тэатра». Аднак за час вывучэння матэрыялу і падрыхтоўкі спектакля ў пастаноўшчыка атрымалася ўдыхнуць у гісторыю новае жыццё.

Менавіта Ігар Колб быў ініцыятарам з'яўлення жывёл на сцэне падчас спектакля. Спачатку два белыя харты ўсхвалявалі залу. Затым у сцэне сялянскага вяселля маладзёны з'яўляюцца на павозцы, у якую ўпрыжаны поні.

— За тры тыдні да прэм'еры я прачытаў, што ў 1841 годзе, падчас прэм'еры ў тэатры Каралеўскай акадэміі музыкі ў Парыжы, у сцэне палявання Бацільда і Герцага са світай выязджалі на конях. Таму было вырашана, што поні стане добрым дапаўненнем для нашай прэм'еры, — распавёў галоўны балетмайстар тэатра.

Ролю Жызэль увасобіла заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Людміла Хітрова. Для балерыны гэта другі зварот да ролі. Першы быў у папярэдняй рэдакцыі балетмайстра М. Далгушына. У пастаноўцы Ігара Калба артыстка пажадала раскрыцца па-іншаму.

Балет Адольфа Адана вядомы цэлым шэрагам загадкавых гісторый, якія звязаны з выканаўцамі галоўных роляў. Людміла Хітрова у такія рэчы не верыць, а падкрэслівае, што гэта роль мары. Тое адчуваецца і ў партыі артысткі. Яна выконвае яе з такой лёгкасцю і недасяжнасцю, што цяжка нават убачыць усю мудрагелістасць і напоўненасць танца.

— Я сапраўды даўно марыў станцаваць у гэтым спектаклі. Глядзеў іншыя пастаноўкі. Вельмі прыгожая музыка і вельмі сумная гісторыя. Альберт, якога я для сябе ўявіў, нахабны, вясёлы, яму не хапае ўвагі і падабаецца спакушаць. А затым ён разумее, што зайшоў занадта далёка, адбылася трагедыя. Альберт перажывае перараджэнне — так ахарактарызаваў свайго персанажа артыст.

Нягледзячы на навізну партыі, танцор малое арыстакрата на сцэне з асаблівай нязмушанасцю, натуральнасцю абазнанага артыста.

Акрамя Эвана Капітэна, ролю Альберта ў іншых складах выканаюць Арцём Банькоўскі, Канстанцін Геронік, Дзяніс Шпак. Партыю Жызэль разам з Людмілай Хітровай стварае і Лізавета Мусорына. Мірту, правядырку віліс, прадставіць Марына Вежнавец, Вераніка Аўчыннікава, Ганна Кандрацэня, Анастасія Юркевіч.

Сусветная прэм'ера

— Ніхто і ніколі не выконваў устаўное па-дэ-дэ з першай дзеі. Гэта сусветная прэм'ера! — падкрэсліў дырыжор-пастаноўшчык, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь Мікалай Калядка. — Мы з аркестрам зробім усё магчымае, што ў нашых сілах, дзеля таго, каб у Ігара Паўлавіча атрымалася. Менавіта наш балетмайстар знайшоў гэты фрагмент у клавiры. Аднак у нас была толькі раяльная версія, без партытуры. Таму мы звярнуліся да кампазітара Вячаслава Кузняцова.

Музыкальны тэкст балета нельга назваць проста суправаджэннем танцаў. Ён заўважна вылучаецца характарам і ўзвышанасцю. Вобраз кожнага значнага героя атрымаў своеасаблівае ўвасабленне ў рамантычным гучанні і танцы. Спалучэнне найлепшых традыцый эпохі рамантызму і новых тэхналогій дапамаглі стварыць унікальнае відовішча.

У новай «Жызэлі» вялікую ўвагу надалі не толькі харэаграфіі і музыкальнай частцы. Свято, сцэнаграфія, знешні вобраз герояў — усё зазнала змены. Над касцюмамі артыстаў і сцэнаграфіяй працаваў мастак-пастаноўшчык, народны мастак Расіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Вячаслаў Окунеў.

Дзякуючы намаганням новага балетмайстра, нядаўна абноўленай трупы прайшла праверку надзвычайна паспяхова. Салісты і кардэбалет танцавалі віртуозна, скрозь танец прасочвалася адзінства ў спалучэнні са шчырым пачуццём і верай у падзеі.

Гучная, яскравая і доўгачаканая прэм'ера балета «Жызэль» Ігара Колба адбылася і надоўга запомніцца глядачам Вялікага тэатра Беларусі. Складзеная з унікальных фрагментаў, новых дэталей, асаблівых поглядаў, шчырага таленту і звышчалавечай працавітасці пастаноўка мае свой непаўторны вобраз.

Наступны раз легенда пра віліс ажыве на сцэне тэатра 23 кастрычніка.

Яна ЦЭГЛА

Фота Міхаіла НЕСЦЕРАВА

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Падчас прэм'еры.

У старонцы мілай і багатай

Мала хто ў Беларусі не чытаў знакамітую паэму народнага пясняра Якуба Коласа «Новая зямля», якую па праве называюць энцыклапедыяй жыцця беларусаў. Настолькі глыбока Канстанцін Міхайлавіч сягнуў у духоўны свет нашага народа, раскрыў яго звычкі, побыт — усё тое, што і дазваляе сцвярджаць, якая мы вялікая нацыя. У жанравых жа адносінах гэтую паэму смела можна назваць раманам у вершах. Таму і такая бязмерная любоў чытачоў да «Новай зямлі». У слукавоў жа да неўміручага твора Якуба Коласа асаблівае стаўленне. Найперш да раздзела XXVI, які называецца «Агляд зямлі». Ён жа аб тым, як Міхал і Антось захацелі прыдбаць уласны надзел зямлі. Даўно аб гэтым марылі, пакуль канчаткова не ўпэўніліся: гэта адзінае выйсце, каб жыць свабодна і незалежна. Патрапілі Коласавы героі ў той куток Беларусі, які, як неўзабаве пераканаліся, такі, што лепшага — шукай не шукай:

«Прад імі Случчына ляжала, // Старонка міла і багата».

Неспадзеўкі ў Слуцк камандзіроўка

Цудоўныя, поўныя захаплення радкі, прывесчаныя ёй, могуць навесці на думку, што народны пясняр не напісаў бы іх, не ўбачыўшы гэты куток Вацкаўшчыны на свае вочы. Як быццам падставы для такога меркавання ёсць. Надта ж праўдзівая ўсё пададзена. Нібыта сам з Міхалам і Антосем ступаеш па гэтай зямлі, з кожным крокам усё больш адчуваеш яе характэрна і вабнасць. Калі ж учицеаешся ў словы Хадыкі, міжволі адарвеш позірк ад тэксту, азірнешся па баках. Быццам хочаш упэўніцца, ці няма яго побач. Настолькі развагі гэтага персанажа напоўнены жывой сакаўной слуцкай гаворкай. А пастаянны паўтор «Ядзяць вас мухі з камарамі» няйначай пачуты Канстанцінам Міхайлавічам падчас гаворкі з вяскоўцамі.

Сапраўды, у згаданым раздзеле няма таго, што сведчыць на карысць наведвання будучым народным пясняром Случчыны яшчэ да таго, як уз’яўся за напісанне «Новай зямлі». Ці ўжо тады, калі ажыццяўляў задуманае. У сапраўднасці Якуб Колас упершыню ў Слуцк наведаўся ў 1921 годзе, калі праходзілі Другія беларускія настаўніцкія курсы. Чарговая паездка адбылася праз два гады, калі Наркамат асветы БССР прапанаваў яму прачытаць на палітычна-педагагічных курсах лекцыі па метадыцы і граматыцы беларускай мовы. Якраз збіраўся ў адпачынак, але неспадзеўкі з’явілася такая прапанова.

Як дабраўся ў горад на Случы, як працавала яму, добра відаць з лістоў жонцы Марыі Дзмітрыеўне. У Мінск яны, праўда, часам даходзілі са спазненнем, бо пошта ў сталіцу адпраўлялася нерэгулярна. Некаторыя лісты перадаваў і праз знаёмых.

«Слухалі надзвычай уважліва»

Першы ўзяўся пісаць 3 ліпеня, на другі дзень пасля прыезду. Паспяшаўся расказаць, як дабраўся: «<...> прыехаўшы на станцыю, я запытаў насільшчыка, калі з Асіповіч ідзе машына на Слуцк. А ён мне адказаў: — У сераду. — Я аж прысеў. "Ну што ж, — думаю, — не варочацца ж мне назад. Пасяджу два дні ў Асіповічах". Аж выйшла так, што ў Мінску я сеў а 12 гадзіне, а ў Слуцк прыехаў у дзве гадзіны дня назаўтра, прычым з вагона не вылазіў — ехаў без перасадкі».

Вечарам наведаўся на курсы, а 4 ліпеня прачытаў сваю першую лекцыю, пра што засведчыў у працягу ліста, датаванага ўжо гэтым днём. Калі днём раней сумняваўся, ці будзе карысць з яго лектарства: «Пока яшчэ не ўвайшоў у сваю каляніну. Чытаю граматыку сам. Наогул каюся, што ехаў. Не думаю, што прынясу тут многа карысці. А работы будзе ўсё ж такі многа». То пасля першай лекцыі настрой змяніўся: «Мне ўспомнілася запіска, паданая дзядзьку Язэпу (Язэпу Лісіку. — А. М.) на яго лекцыі ў універсітэце: "Якое практычнае значэнне мае беларуская мова?". Прыехаўшы, я табе пачытаю сваю прамову. У мяне самога засталася добрае

ўражанне ад лекцыі. З гэтага я лічу, што яна выйшла не кепска».

Расказаў, як праходзілі заняткі: «Чытаў я дзве гадзіны. Першая гадзіна была адведзена пад граматыку, другая — пад метадыку. Метадыку я пачаў чытаць з сярэдзіны, з тога месца, дзе гутарка ідзе аб тым, як трэба даваць практычныя лекцыі (аб’ясняльнае чытанне). Такое чытанне выклікана тым, што курсанты даюць практычныя лекцыі,

Якуб Колас на Случчыне, 1923 г.

і, каб панавіць у памяці метадычныя і педагагічныя прынцыпы, прыйшлося з гэтага і пачаць. Слухалі незвычайна ўважліва. Я вельмі рад, што захапіў з сабою метадыку. Курсы тут пастаўлены незвычайна грунтоўна. Дысцыпліна на курсах самая строгая».

Удакладняў, што «курсантаў 150 чалавек, і ходзяць усе да аднаго. Курсы пачынаюцца роўна ў 10 гадзін. Да 12 г. ідуць практычныя лекцыі, практыкуюць самі курсанты. Кожны дзень даецца чатыры лекцыі да 4 гадзін. У 6 гадзін ідуць кружжавыя заняткі палітычнага зместу. У сем — канферэнцыі наконт пробных заняткаў. Канчаюцца курсы ў 8 гадзін вечара. Курсанты так заняты, што не маюць часу пайсці ў горад. Я ўспеў сёння па граматыцы зрабіць дыктоўку. Сшыткаў 70 ужо прагледзеў. Няграмацна напісана ў двух. Чатыры напісалі зусім грамацна. Большасць — здавальняюча, многа — добра. Я заявіў курсантам, што хто з іх добра ведае беларускую мову, той можа не хадзіць на мае лекцыі з тым, каб потым усё ж такі здаў экзамэн. <...> Раней месяца я ніяк не ўпраўлюся».

Гуртавала «Новая зямля»

Курсанты паступова адкрывалі для сябе характэрна беларускай мовы. Многіх з іх Канстанцін Міхайлавіч і падштурхнуў да вывучэння яе, лепшага ведання, бо, як ужо відаць, не ва ўсіх яно было аднолькавае. Як і стаўленне да роднага слова. Аднак заўсёды знаходзіліся ахвотныя пры неабходнасці дапамагчы. Гэта відаць з ліста ад 8 ліпеня: «Сярод старых настаўнікаў прыхільнасці да беларускай няма, але гэта не перашкаджае ім пісаць цэлымі вечарамі план лекцыі па-беларуску. Сярод слухачоў

ёсць такія хлопцы, што не прапускаць ніводнага небеларускага слова. І калі часам пачынае хто блытаць беларускую і расейскую мову, як гэта было раз на агульным сходзе, то з 10—15 месц ад слухачоў і слухачак чуюцца падказванні. Ёсць настаўнікі і настаўніцы, якія зусім правільна, бойка і жыва даюць лекцыі па-беларуску». Напісаўшы гэта, прызнаўся: «Сёння а 9 гадзіне вечара буду чытаць у зале курсаў "Новую зямлю". За час свайго прабывання тут можа ўдасца прачытаць "Новую зямлю" курсантам».

Тым вечарам прысутных пазнаёміў з першымі раздзелаў. Аб уражанні, якое мела гэтае чытанне, можна меркаваць з прыпіскі, зробленай да згаданага ліста назаўтра: «9/VII. Учора вечарам чытаў першы раз "Н<овую> з<ямлю>". Адзін слухач курсаў, непрыхільнік беларускасці, зазначыў беларусу: "Я не ведаў, што па-беларуску можна так пісаць. Зарэжаце мяне, калі я не навучуся беларускай мове". Прачытаў 6 першых раздзелаў».

гарачы час дня там прахладна. Панскі дом вызначаецца прастатою стылю і разумным размеркаваннем пакояў. Каб мне прыйшлося строіць сабе дом, то я пастроіў бы сабе такі самы. У гэтай жа пасадзе маюцца тры бусловыя пасадкі і штось незвычайна мілае, роднае чуваць у гэтым лёкату старых буслоў на гнёздах! За рэчкаю пачынаецца луг. Цяпер ідзе самая касавіца. На лузе вырастаюць штодзень новыя стагі. За лугам расцілаецца даль, роўна і прыгожая, зліваючыся з небам...»

Праца на курсах падштурхнула на напісанне «Метадыкі роднае мовы», што выйшла ў 1926 годзе. Па сведчанні Язэпа Дылы, які таксама выкладаў на іх, у час адной лекцыі Якуб Колас атрымаў ад слухача запіску, у якой той пытаўся, чаму няма такіх падручнікаў. Канстанцін Міхайлавіч паабяцаў падрыхтаваць яго і хутка сваё слова стрымаў.

З усімі роўны, ветлівы

У Слуцку пазнаёміўся і з загадкавым курсаў Сяргеем Бярозкам, «адлічным арганізатарам, чалавекам дзела», наведаўся да яго ў госці. Перад гэтым Сяргей Антонавіч «служыў у Беларосту, Вільні, у розных настаўніцкіх семінарыях (славеснік)». У яго было двое дзяцей: 17-гадовы сын і 16-гадовая дачка. Асабліва Якуба Коласа ўразіў сын Бярозкі: «<...> незвычайна даравіты хлопец. Навейшую расейскую літаратуру ведае, як прафесар, разважае па-прафесарску. Незвычайна начытаны, мае феноменальную памяць; яму досыць прачытаць падручнік па хіміі старонак на 200, і ён будзе помніць усе формулы, але з часам яны ў яго забываюцца. Скончыў драматычную студыю, піша вельмі талентна расейскія вершы, пераймае крыху Блока, Брусава, імажыністаў, але формы, змест, пачуццё злучаюцца гарманічна і вельмі прыгожа. Таксама добра малюе, але малюнкаў яго мне не прыйшлося бачыць». Непакоіла толькі, што «хлопец хваравіты, схілен да прастуды». Згадваючы ўсё гэта ў адным з лістоў, распачна дадаў: «Калі я пазіраў на гэтага юнака, то мне чамусь напамніў ён Максіма Багдановіча і сваёю інтэлігентнасцю і сваёю паэзіяю. Не хацелася б, каб і ў далейшым было гэта іх падабенства».

Лёс юнага Бярозкі, які так спадабаўся Якубу Коласу, склаўся паспяхова. Ён стаў вядомым пісьменнікам. Вяртаючыся ў гады свайго юнацтва, Георгій Сяргеевіч прыгадваў народнага песняра: «Я хораша помню побытыя Коласа ў Слуцку, куды он прыезжаў чытаць лекцыі на педагагічных курсах, котарымі заведваў мой отец. Помню, як Колас прыехав к нам у гости, помню то чудесное впечатление доброты, внимательности, участливости, какое он на всех нас произвел».

Увогуле, такое стаўленне да сябе адчувалі ўсе, каму даводзілася сутыкацца з Канстанцінам Міхайлавічам. Будучы вядомы перакладчык і крытык, а тады васямнаццацігадовы юнак, ураджэнец Слуцка Юрка Гаўрук упершыню ўбачыў яго тым летым. Уражанне было надзіва прыемнае: «Маладыя вочы — зоркія. Колас быў невысокі, худаваты, з цёмнымі вусамі і бародкай, якія на бедным твары, крыху кранутым загараем, рэзка вылучаліся і выдавалі чорнымі. Заняты сабою, ён нават і не глянуў у мой бок. Яго сабранасць, засяроджанасць, нейкая ўнутраная напоўненасць уразілі мяне. Пра такіх людзей часам кажуць — «не от мира сего», але ў тым і дзіва, што ён быў іменна «от мира сего». Духоўнае і фізічнае яднеліся ў ім гарманічна. Нічога паказнага. Ён быў з усімі роўны, ветлівы, але меў сваю гордасць, паважаў людзей шчырымі і адварочваўся ад падхалімаў. У гэтым я потым пераканаўся».

Алесь МАРЦІНОВІЧ
Фота з сайта slucklib.by

Ад «Новай зямлі» да... Новага Двара

Пэўны час Якуб Колас жыў непадалёку ад Слуцка, у Новым Двары. Месца гэтае яму спадабалася. 12 ліпеня пісаў: «<...> маёнтка вярстах у чатырох ад горада. <...> вельмі добры. Каля саменькага дома цячэ рэчка, дзе можна купацца, што я раблю, нягледзячы ні на якую пагоду».

Ліст своечасова не змог адправіць, таму 16 ліпеня пра Новы Двар сказаў падрабязней: «Куток ціхі, вельмі ціхі. Пры маёнтку сад <...>. У садзе ёсць тры сажалкі. За садамі цячэ рэчка. Праўда, рэчка не тое што Нёман. Але купацца ў ёй добра, бо на месцы купання яна чыстая, мае пясчанае дно і ніякіх лопухаў, лотаці і другой расліннасці, якімі яна звычайна багата».

Сваё захапленне Новым Дваром прадужыў такімі радкамі: «Дарога ад дому абсажана шыкарнымі клёнамі, і ў самы

Палон даў плён

Паміж паняццямі «першапраходзец» і «першаадкрывальнік» розніца невялікая: у аснове абодвух — слова «першы». Але першапраходзец, калі гэта мараход ці ўвогуле падарожнік, адкрывае невядомыя землі. А першаадкрывальнік неабавязкова трапляе куды-небудзь першы. Аднак убачанае ён абавязкова запісвае, нешта занатоўвае ў памяці. Як гэта зрабіў Адам Каменскі-Длужык, аўтар адзінага твора «Дыярыуш маскоўскага палону з апісаннем гарадоў і мясцовасці». Гэта помнік беларускай мемуарнай літаратуры XVII стагоддзя. Самы ранні з пісьмовых крыніц пра Сібір, што дайшоў да нашых дзён. У тых мясцінах ён пабываў на 17 гадоў раней, чым перакладчык расійскага пасольства ў Кітаі Мікалай Спафарый.

Нязвыклае, незнаёмае

Тод і месца нараджэння Адама Каменска-Длужыка невядомыя. Удзельнічаў у Руска-польскай вайне 1654—1667 гадоў. У бітве на рацэ Басе — гэта паміж Магілёвам і Шкловам — 20 кастрычніка 1657 года трапіў у палон. Хутчэй за ўсё быў тутэйшым. Ці з недалёкай ад Шклова Оршы, у якой, відаць, і памёр. Часам указваецца 27 студзеня 1667 года. Іншым разам — пасля 1672 года.

400 палонных даставілі ў Маскву. Далейшы шлях такіх нявольнікаў быў апрабаваны. З Тройца-Сергіева манастыра ён вёў на Пераяслаўль-Залескі, Растоў, Яраслаўль, Волагду, Салікамск, а затым — на Цюмень, Сургут, Енісейск, Якуцк. Аднак у Якуцку чамусьці не затрымаўся. Праз некалькі дзён накіраваўся далей, каб у канцы 1664 года зноў вярнуцца ў Якуцк.

Пацягнуліся доўгія, спачатку зімовыя, а пасля вясновыя, летнія месяцы. Шмат чаго з пабачанага, пачутага пазней лягло на старонкі «Дыярыуша». Хоць у думках гэты дзённік Каменскі-Длужык пачаў пісаць яшчэ ў Енісейску. Далей іх везці павінен быў сын мясцовага бааырына Кальчугіна — Васіль. Ён вырашыў адпраўляцца ў дарогу толькі 30 мая.

Пацяплела, Енісей ад лёду ачысціўся. Але нацымі трымаліся яшчэ замаразкі. А каля вады і днём ад холаду зуб на зуб не пападаў. Як упэўніўся Адам, лета, што пачынаецца тут у канцы чэрвеня, мала чым розніцца ад таго, што ў яго на радзіме. Усю шчодрасць яго адчуў, калі дабраўся да Ілімскага астрага. Ваяводам у ім аказаўся чалавек добразычлівы, сардэчны — Выноўскі. Пры знаёмстве назваўся палякам. У ссыльных убачыў землякоў. Яны ставіліся да яго з павагай. Называлі Ціханам Андрэвічам, як і прадставіўся пры знаёмстве. Развіталіся, быццам даўнія і добрыя знаёмыя.

Наперадзе было яшчэ больш чым месяц ваднага шляху. Плылі хутка, але, калі надакучвала есці рыбу, прыпыняліся каля якога-нбудзь пакатага берага. Каб разнастаіць харчаванне, палявалі.

Уражанняў пабольшала, калі трапіў у Якуцк. Адрасу пасля прыезду адзначыў, што ён ляжыць на вельмі прыгожым месцы. Нават называў яго вясёлым, але адначасова і галодным. Вясёлы — ад светласці пейзажаў. Асабліва летніх, калі адчуванне, што ўсё жывое нібы наанава з'яўлялася на свет. Людзі, звяры, птушкі скідаюць з сабе стому доўгіх зімовых месяцаў. А галодны... Перасяленцы і ссыльныя паспрабавалі заняцца агародніцтвам. Прыжыліся толькі рэпа і капуста. Ды ў апошні нават качаны не завязваліся.

Доўга не мог зразумець, у чым прычына. Здавалася б, умовы — лепшых не прыдумаеш. Лета хоць і не вельмі працяглае, але спякотнае. Трох, двух з паловай месяцаў дастаткова для той жа капусты. Вытлумачэнне з'явілася нечакана. І аказалася вельмі простым. Ускопваў аднойчы пад агарод зямлю. Яна лёгка паддавалася. Вывернутыя глыбы былі не вельмі халодныя. І хутка падсыхалі на сонцы, ператвараючыся ў тлусты чарназём. Але капнуў глыбей і натрапіў на суцэльныя цвёрдыя наст. Нагнуўся, разгроб рукамі рыхлую зямлю, пашырыў ямку. Зямля растала ўсяго на нейкі локаць. Далей жа — мерзлага, якая і летам не расце. Вечная яна, таму нішто і не расце. Як бы ні пякло сонца зверху.

Касцёр, што палаў на небе

Самае ж моцнае ўражанне атрымаў, калі ўпершыню ўбачыў паўночнае ззянне. Ва ўсю шырыню неба, наколькі яго прастору ахоплівала вока, шугала яркае, дзіўнае вогнішча. Адчуванне было такое, быццам недзе ў недасяжнай вышыні нехта расклаў вялікі агонь. Пасля несупынна падкладвае ў касцёр дровы. Рупна стараецца, вязанку за вязанкай носіць. Завіхаецца, каб полымя не толькі не згасла, але і каб жадлівымі языкамі шугала ўгору. Выхоплівала з цемры мігценне далёкіх зорак, што адсюль, з зямлі, здаюцца надзіва загадкавымі і недасягальнымі.

Сам жа гэты чараўнік схаваўся. Нябачны ён. Святло ж ад распаленага кастра працэджаецца празь пачнуў цемру. Як бы разломваецца на танючкія промні. Кожны з іх афарбаваны ў свой колер. Разам узятыя, яны ў нечым нагадваюць вясёлку. Ды не тую, якую яму колись, цяпер даўно ўжо, даводзілася бачыць на радзіме. Пасля цэплага і спорнага летняга дажджу яна з'яўлялася на небе. Ахоплівала яго паўкругам. Надламаны яе абруч адным канцом кранаўся лютрайной роўнадзі Дняпра. Быццам п'ючы з яго ваду.

Хлапчуком-падлеткам у кампаніі сяброў любіў пастаяць на беразе, адчуваючы ад вады прахалоду, свежасць, а яшчэ... У гэтым сваім жаданні нікому не прызнаваўся. Хацелася ўзняцца ў нябёсы птушкай легкакрылай. Высока-высока ўзляцець. Над Дняпром паўнаводным. Над квяцістымі лугамі. Узляцець і апусціцца на другі канец вясёлкі. Той, што губляецца ў промнях сонца.

Вельмі ж цікава было паглядзець, як усе гэтыя сем колераў вясёлкі знікаюць. Як раствараюцца пад зіхатлівымі, пякучымі промнямі. А што раствараюцца, ён не сумняваўся. Да аднаго ніяк не мог дайсці. Дзіўна ўсё, нічога не скажаш. П'е вясёлка ваду з ракі. А дзе яна потым знікае, цяжка сказаць. Знікае — і ўсё. Быццам і не было яе. Ніякай, думаў Адамка, па гэтых палосках-колерах вадкасць бяжыць да аблокаў. Усё вышэй і вышэй узнімаецца.

Цяпер ён апynuўся на зямлі, дзе бывае такое дзіўнае ззянне. Калі здаецца, што адначасова на небе з'яўляецца не адзін дзясятка вясёлка. І ўсе яны перасякаюцца, перакрываюцца. Асобныя колеры пры гэтым знікаюць. Застаюцца толькі найбольш яркія. Тыя, якія расфарбоўваюць неба ў суцэльную мігатлівую паласу.

У Дворскага — свой «двор»

У Якуцку Адама Каменскага-Длужыка прызначылі дворскім. Дворскі — значыць чалавек пры двары. Адным словам, пры справе. Як быццам толькі радавацца застаецца, што нарэшце знайшоў пэўны занятак. Хто-небудзь, магчыма, і радаваўся б гэтаму, але не ён. Прывык жа жыць сумленна і з адкрытай душой. А будучы дворскім ці парадуюцца? Есць жа тыя, хто бачыць у табе ці не самага вялікага свайго ворага! І не хавае гэтага. Пры першай магчымасці гатовы папракнучы, крыўдным словам зняважыць.

Гэта не так і складана, бо працуе наглядчыкам мясцовай турмы. Дворскі і наглядчык — адно і тое ж. Хочаш, каб не турбавалі згрызоты сумлення, успрымай сабе дворскім. А няма жадання разбірацца ў сабе, не хавай, кім працуеш. Аглядчыкам таксама нехта мусіць быць. Стараўся нікому не рабіць зла. Таму зняволены і ставіліся

з павагай. У вольны ж час займаўся паляваннем. Дзе б ні быў, ахвотна кантактаваў і з мясцовым насельніцтвам.

Першымі, з кім ён пазнаёміўся, былі зыране, цяперашні народ комі. Іх напаткаў яшчэ на дарозе да Урала, на рацэ Каме. Адрасу за рускай крэпасцю Кайгародак. Яны пакінулі прыемнае ўражанне: «[...] займаюцца промысламі ў лясах і на водах. Стралкі з рукі. Мова падобная на жамоўцкую». Канешне ж, меў на ўвазе сваю родную мову. Ёй жа была беларуская. Літоўская, як тады казалі.

Запомніў Каменскі-Длужык і вагулаў, сённяшніх мансі. Іх сустрэў за Верхатур'ем. На ўсходніх сілах Уральскага хрыбта. Вагулы аказаліся смелымі і вопытнымі паляўнічымі. Часта хадзілі на мядзведзя. Аднак, хоць і забівалі яго, па-свойму шкадавалі. Адрасалі галаву і маліліся на яе. Апраўдваліся: маўляў, не самі яго забілі, а страла, выпушчана з лука. Асперагаліся, каб яго суродзічы не адпомсцілі ім за забойства.

Аднак, як заўважыў, вагулы ведалі не аднаго Бога. Яны пакланяліся духам. Адбывалася гэта ў так званых шайтанах, схаваных у лясным гушчары. Іх упрыгожвалі сабалінымі скуркамі, срэбрам, розным посудам. У лесе знаходзілася і жытло вагулаў — нізенькія драўляныя збудаванні з адным акенцам, без печы і дзвярэй. Толькі мелася доволі вялікая дзірка ў адной са сценах. Праз яе заходзілі і выходзілі. Пастаянна — днём і ноччу — падтрымліваўся агонь. Перад ім сядзелі на пасланых на зямлі аленьвых і ласіных шкурах. Ніякіх лавачак не было.

Расказаў Каменскі-Длужык і пра жыццё, а таксама побыт асяцякоў — сучасных хантаў. Згадаў пра аседлых табольскіх татар. Да яго ніхто так падрабязна не апісаў эвенкаў.

Пад ветразямі на нартах

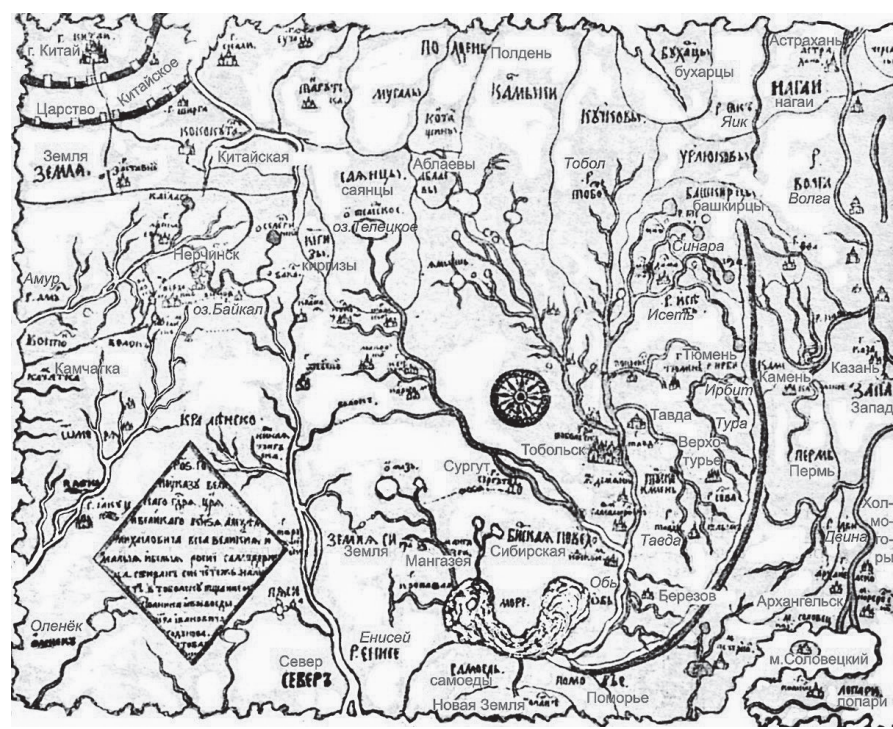
Упершыню эвенкаў убачыў на Ангары, у раёне Шаманскага парога. Тады іх адносілі да тунгусаў. Сустрэча адбылася летам. Няскерпа пякло сонца. Падарожнікі вельмі здзівіліся, калі перад імі з'явіліся зусім голыя людзі. Яны аказаліся мірлюбівымі. Даведаўшыся, што гэтыя прышлы з далёкіх краёў, пачалі прыгадваць сваіх дзяцей. Быццам яны былі везены ў Маскву.

Адам Каменскі-Длужык здзіўляўся кемнасці эвенкаў. Выявілася яна і ў лоўлі дзікіх аленьяў. Дзеля гэтага выкарыстоўвалі іх прыручаных суродзічаў. Адбіралі самага рослага, моцнага аленья. На рогі яму накідвалі вялікі, каля дзесяці локцяў, аркан. На папсе да свайскіх аленьяў падыходзілі дзікія. Самец з арканам гуляў з імі. За гэтым уважліва сачыў пастух ці гаспадар у засадзе. Калі аркан чапляўся за рогі дзікага аленья, выцягаў з засады і забіваў яго. Тут жа піў яго свежую кроў. Праўда, разбаўленую вадою.

Як і ўсе народы Поўначы, зімой эвенкі ездзілі на нартах, у якія запрагалі сабак. Аднак толькі яны дадумаліся пры перамяшчэнні карыстацца моцным спадарожным ветрам. Дзякуючы ветразям па лёду Ангары пераадоўвалі значную адлегласць.

Эвенкі вельмі любілі аленьяў. Пра гэта сведчыла і адна з нацыянальных гульніў. Звычайна ў круг збіралася больш чым дзесяць чалавек. Адзін клаўся на зямлю. Ляжаў ён з прывязанымі косткамі ці каменнямі. Раз-пораз крычаў: «Мультах, муцінэ». Гэта прыкладна азначала: «мы — алени», «я — алень». Астатнія падскоквалі ў такт. Хто-небудзь круціў косткай вакол галавы. Усе пры гэтым былі босыя і голыя.

Згадаў Каменскі-Длужык і пахавальны абрад эвенкаў: «У зямлі памерлых не хаваюць, бо мяркуюць, што яна іх не прымае. Толькі на дрэвах яны пакідаюць у пэўных месцах — на кедрах, калі сустракаюць востраў з кедрамі, ці на хвоях. Пакідаюць, аберагаючы ад звароў, аднак мёртвых часта скідае расамаха».

«Чарціж Сібірскай зямлі».

Няпраўда, але цікава

Прытрымліваўся праўды, але часам даваў волю фантазіі. Магчыма, нешта падобнае даведваўся ад іншых. Пачутае настолькі падабалася, што прыпісваў гэта і сабе. Напрыклад, расказаў, як з таварышамі-ссыльнымі плаваў з Жыган да Ледавітага акіяна. Жыганы — цяперашні горад Жыганск на рацэ Лене. Затым падарожнікі абагнулі мацярык з паўночна-ўсходняга боку. Пасля чаго дабраўся да самай ракі Амур. Такое падарожжа наўрад ці магло быць.

Гілякі ж (продкі сучасных ніўхаў), па яго прыдумцы вырашылі прыручаць мядзведзяў. Не ў якасці артыстаў выкарыстоўвалі, а абразалі ім кіпцюры, вырвалі зубы. Затым садзілі ў спецыяльныя стойлы-клеткі. Кармілі як валоў. Калі станаўліся зусім свайскімі, ездзілі на іх.

Як ні дзіўна, знайшліся тыя, хто гэтаму паверыў. Сярод іх аказаўся ваявода Пётр Гадуноў, па ўказанні якога была складзена першая з вядомых карт Сібіры «Чарціж Сібірскай зямлі», больш вядомая пад назвай «Гадуноўская карта». У роспісе да яе з'явілася і фантастычная гісторыя пра гілякоў.

Адам Каменскі-Длужык не здагадаўся, што стварае не толькі літаратурны твор, але і, па сутнасці, помнік сабе. Палон, хоць і каштаваў яму нямаля выпрабаванняў, усё ж даў і добры плён.

Простыя рэчы

Умець кіраваць сабой...

Ганна Чыж-Літаш.

Пісьменніца і ваенны журналіст у званні падпалкоўніка, аўтар міліцэйскіх дэтэктываў, раманаў пра жаночае шчасце, а таксама маральны і фізічны гвалт над жанчынай, пра неабмежаваныя магчымасці людзей з няпростым лёсам і стваральнік рэпартажаў на армейскія тэмы, у мінулым прэс-афіцэр у Партызанскім РАУС сталіцы, а сёння — тэлеведучая ў тэлекампаніі «ВоентВ» Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь Ганна Чыж-Літаш распавядае пра сваю работу.

— Ганна, ваша прафесія традыцыйна не з’яўляецца той, што зазвычай выбіраюць жанчыны...

— Заўжды займалася фізічнай падрыхтоўкай на адзнакі «добра» і «выдатна», таму для мяне не існавала падзелу на мужчынскія ці жаночыя прафесіі. А цяпер увогуле лічу, што межы паміж мужчынскім і жаночым сцёртыя: нярэдка жанчыны больш займаюцца спортам, чым мужчыны. Трымаць сябе ў добрай фізічнай форме, валодаць зброяй для мяне — прафесійная неабходнасць. Гэта ўжо стала маім хобі. Пастаянна наведваю спартзалу, займаюся спартыўнымі танцамі — усё прыносіць задавальненне. У школьныя гады захаплялася плаваннем, лёгкай атлетыкай. У дарослым узросце зразумела, што прыёмам атрымліваць добрыя вынікі ва ўсім: у працы,

пісьменніцкай дзейнасці, а таксама ў спорце, калі ты бачыш сваю падцягнутую фігуру, мышцы — яно заахвочвае да яшчэ лепшых вынікаў...

— Ці дае ваша служба спажытак для літаратурнай творчасці?

— Мае першыя пяць дэтэктыўных раманаў многія звязвалі з тым, што я служыла ў міліцыі. Меркавалі, што апісаная гісторыя — тое, з чым даводзілася сутыкацца. Але насамрэч за аснову я брала людзей, якіх сустрэкала — «спісвала» з іх вобразы. А апісаных злачынствы не мелі дачынення да ўласнай працы. Цяпер на маю творчасць праца не ўплывае зусім. Але калі раней мне была бліжэйшая жаночая тэматыка, то цяпер, «паварыўшыся» ў ваеннай тэме больш ад дзясятка гадоў, ёсць жаданне пісаць на яе аснове. Працую з гістарычнымі дакументамі, набліжаюся да рэалізацыі задумы.

— Ваша прафесія звязана з вялікай рызыкай. Вы выходзіце дачку — не будзеце перашкаджаць, калі і яна выбярэ гэтакі ж род заняткаў?

— Не. Лічу, што кожны сам павінен рабіць выбар, чым займацца па жыцці. Адносна сябе магу сказаць, што не зусім самастойна прыняла рашэнне аб будучай прафесіі — маё жыццё магло б скласціся па-іншаму... Але калі дачцэ спатрэбіцца мая дапамога ці парада, натуральна, сарытую яе. Насамрэч у мірны час гэта ўжо і не такая небяспечная прафесія. Хаця рызыка, безумоўна, ёсць. Нават

калі здымаю праграмы: гэта ж палігоны, тэхніка, узбраенне... Да таго ж ваенкары заўжды ў гушчы падзей — у ваенны час гэта небяспечна і страшна. Але калі кажаць пра ваенны час, то небяспека існуе для ўсіх, якая б прафесія ні была: ад доктара да настаўніка...

— Людзі, якія пастаянна рызыкуюць, настолькі да гэтага прызвычайваюцца, што бяспечнае жыццё ім падаецца прэсным...

— Не лічу сябе аматарам экстрыму. Ствараю праграму «Праверана на сабе: жаночы погляд», у якой «прымяраю» ўсе армейскія прафесіі, спецыяльнасці, страляю, езджу на танках — мусіць, людзі думаюць, што я жыць не магу без гэтага «драйву»... Насамрэч маё стаўленне да падобных рэчаў вельмі спакойнае, часам нават довідзіцца перасільваючы сябе, працаваць над сабой, каб перамагчы страх. І гэта нармальна: мы ўсе людзі. Калі вам гавораць, што ваеннаму чалавеку не страшна, гэта хлусня — асабліва калі сутыкаешся з чымсьці новым. Цудоўна сябе адчуваю і тады, калі чытаю кнігу — для шчасця мне не патрэбна пастаянная рызыка.

— Ці былі нейкія непрадбачныя сітуацыі?

— Аднойчы заблудзіліся на палігон, над намі ляцелі ракеты — тады спужалася, што пайшлі не ў той бок, і ракеты ўпадзюць на нашы галовы... Насамрэч сітуацыя непрадбачаная заўсёды,

але трэба проста прытрымлівацца правіл бяспекі. Працую са зброяй, боепрыпасамі, езджу на адпаведнай тэхніцы, дзе можа банальна зашчаміць палец, напрыклад, люкам ад бронемашыны — заўжды трэба думаць, тады ўсё будзе нармальна... Вельмі сябе люблю, нягледзячы на рызыкаўную работу... Узяла адказнасць за сваё жыццё — даводзіцца пастаянна ўсё пралічваць і кантраляваць. І гэта ўжо частка мяне...

— А што самае цікавае ў вашай рабоце?

— Людзі, якія мне сустракаюцца, якія ўмеюць кіраваць небяспечнай тэхнікай, кіраваць сабой. Захапляюся іх смеласцю, адвагай, самаахвярнасцю. Такіх у арміі шмат. Ганаруся, што ў мяне ёсць магчымасць з імі працаваць.

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Міколка-паравоз і іншыя гісторыі

У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» на канале «Культура» Беларускага радыё выходзіць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі рамана Лідзіі Арабей «Іскры ў папялішчы». У «Радыёбібліятэцы» гучыць твор Франсуазы Саган «Рыбіна кроў». Апазданні чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вядэрнім эфіры выхадных.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў

і аносам штотыднёвіка «ЛіМ». Для аматараў паэзіі ў перадачы «Прачудным радком» у суботу і нядзелю — вершы паэта з Мядзельшчыны Аляксандра Быкава.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у выхадных складаць першая і другая часткі радыёспектакля «Найдорф» паводле аднайменнай аповесці Івана Пташнікава (да 90-годдзя з дня нараджэння беларускага пісьменніка).

Юным прыхільнікам мастацкага вясчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У гэтыя дні гучыць гісторыя Людмілы Рублеўскай

«Прыгоды мышкі Пік-пік». У суботу і нядзелю ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» прагучаць аповесці Міхася Лынькова «Міколка-Паравоз» і інсцэніраваная казка Шарля Пéro «Чырвоная шапачка». Штогачар у 21.00 для маленькіх выходзіць «Вячэрняя казка».

У нядзелю і чацвер увазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». Радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» гэтага пісьменніка, якая гучыць на «Культуры» ў нядзелю і сераду, прапануе сустрэчу з мастацтвазнаўцай, першым намеснікам старшыні беларускага саюза мастакоў Наталляй Шаранговіч.

празаіка, заслужанага работніка культуры БССР.

7 кастрычніка — 75-годдзе святкуе Валянціна Пятліцкая (1947), беларуская артыстка аперэты, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь.

8 кастрычніка — 60-годдзе святкуе Міхаіл Галдзяноў (1962), беларускі пісьменнік-раманіст, журналіст, лінгвіст, музыкант.

8 кастрычніка — 75 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Калашнікава (1947—2001), беларускага апэратара.

Каляндар падрыхтаваны БДАМЛМ

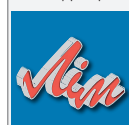
3 кастрычніка — 90 гадоў з дня нараджэння Васіля Сабалеўскага (1932—2000), беларускага жывапісца.

3 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Яўгена Радкевіча (1937—1999), беларускага празаіка.

5 кастрычніка — 70-годдзе адзначае Галіна Несцяровіч (1952), беларускі хормайстар, педагог, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь.

7 кастрычніка — 90 гадоў з дня нараджэння Івана Пташнікава (1932—2016), беларускага

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова Аляксей Бадак Дзяніс Барсукоў Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламедаў Вольга Дадзіёмава Жана Запартыка Анатоль Казлоў Анатоль Крайдзіч Віктар Кураш

Аляксей Марціновіч Вячаслаў Нікіфараў Мікалай Чаргінец Іван Чарота Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@vziavzda.by

Адрас для карэспандэнцы: 220034, Мінск, вул. Захаравы, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.vziavzda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25 адказны сакратар — 377-99-73 адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98 адзел прозы і паэзіі — 317-20-98

адзел мастацтва — 317-20-98 бухгалтэрыя — 311-17-16 Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

11 кастрычніка — у публічную бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча на адкрыццё гасцёўні «Літаратурны бульвар» з удзелам старшыні МГА СПБ Міхася Пазнякова. Пачатак у 13.00.

11 кастрычніка — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. Талстога на літаратурна-музычную імпрэзу «Жывапіс асенняга пажару...» з удзелам Уладзіміра Ашуркі, Яніны Босак, Уладзіміра Скарцінка, Іны Фраловай, а таксама спявачкі Кацярыны Паўловіч. Пачатак у 14.30.

12 кастрычніка — на ўрачыстае адкрыццё выстаўкі фотамастака Міхаіла Крыжанаўскага «Хараство зямлі і слова» з удзелам пісьменнікаў у публічную бібліятэку № 1 імя Л. Талстога. Пачатак у 14.30.

13 кастрычніка — у дзіцячы сад № 425 (вул. Адзінцова, 24) на адкрыццё Літаратурнай гасцёўні «Калі ласка». Гасць — вядомая паэтэса Ніна Галіноўская. Пачатак у 11.00.

13 кастрычніка — на паэтычна-музычнае свята «Мір дому твайму», якое адбудзецца ў Беларускім дзяржаўным педагогічным універсітэце імя М. Танка з удзелам пісьменнікаў (вул. Скарыны, 13). Пачатак у 12.30.

14 кастрычніка — у публічную бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча на паэтычна-музычную імпрэзу, прысвечаную Дню маці, з удзелам паэтаў. Пачатак у 15.00.

Гродзенскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

11 кастрычніка — у Літаратурны сад Гродзенскай абласной бібліятэкі (вул. Карбышава, 17) на паэтычна-музычную гасцёўню «Кастрычнік надшоў». Пачатак у 14.00.

12 кастрычніка — на Літаратурны рэгіён-фэст: Лідскае раённае літаб'яднанне «Суквецце» ў Гродне (Гродзенскі абласны метадычны цэнтр народнай творчасці, вул. Савецкая, 8). Пачатак у 16.00.

13 кастрычніка — на заняткі Гродзенскай грамадскай літаратурнай школы. Тэма «Канфлікт у мастацтве і жыцці» (офіс СПБ у Гродне, вул. Савецкая, 31, пак. 39). Пачатак у 17.00.

14 кастрычніка — на канцэрт літаратурнага аб'яднання «Купальскія зоры» (кіраўнік — паэтэса Таццяна Яцук), прысвечаны Дню маці (цэнтр сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва г. Баранавічы, вул. Леніна 12–49). Пачатак у 16.00.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ Нумар падпісаны ў друку 06.10.2022 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 735

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013 Заказ — 2487

D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з законадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770 024 468 001 2 2 0 4 0